

RIIGIKOGU

5. istungjärk.

Protokoll nr. 94 (4).

1922. a.

Sisu: 1. Päewakorra täiendamine. — 2. Riigikogu juhatuseteadaanne Riigikogust lahkunud Riigikogu liigete ja nende asemele kutsutud Riigikogu liigete kohta. — 3. Riigikogu juhatuseteadaanne komisjonidesse antud seaduseelnõude kohta. — 4. Terwishoiu- ja üldise komisjoni täiendawad walimised. — 5. Seadus põllutöoministeeriumi ametnikkude koosseisu ja palgamäärade muudatuste kohta III lugemisel. Wastu wõetud ilma redaktsiooni komisjoni andmata. — 6. Seadus riigikantselei koosseisu ja palgamäärade muudatuste kohta III lugemisel. Wastu wõetud ilma redaktsiooni komisjoni andmata. — 7. Seadus siseministeeriumi koosseisu täiendamise kohta III lugemisel. Wastu wõetud ilma redaktsiooni komisjoni andmata. — 8. Seadus tööhoolekandeministeeriumi koosseisu täiendamise kohta III lugemisel. Wastu wõetud ilma redaktsiooni komisjoni andmata. — 9. Seadus teedeministeeriumi koosseisu muudatuste kohta III lugemisel. Wastu wõetud ilma redaktsiooni komisjoni andmata. — 10. Postiagentuuride seadus III lugemisel. Wastu wõetud. — 11. Lõbustusmaksu muutmise seadus III lugemisel. Wastu wõetud. — 12. Walla ja maakonna omawalitsuste maksude kohta käiwa 31 detsembri 1920 a. seaduse täiendamise seadus („Riigi Teataja“ nr. 3, 1921 a., sead. nr. 19) III lugemisel. Wastu wõetud. — 13. Seadus rahaministeeriumile 210.000.000 marga suuruse krediidi määramise kohta riiklise toetustalaenu andmiseks elukorterite ehitamisel II lugemisel. § 3 rahaasjanduse komisjoni antud 5-päewalise tähtajaga. — 14. Narwa linna sõjaegsete wõlgade kustutamise seadus III lugemisel. Wastu wõetud ilma redaktsiooni komisjoni andmata. — 15. Riigi 1922 a. eelarwe I lugemisel.

Riigikogu koosolek 15. märtsil 1922. a. k. 5 p. 1. Toompea lossi Walges saalis.

Kokku on tulnud 83 Riigikogu liiget.

Koosolekut juhatab esimees **J. Kukk**, pärast abiesimees **K. Wirma**.

Sekretäri kohal sekretäär **A. Tupits**.

Walitsuse lauas: Riigiwanem **K. Päts**, sõjaminister **J. Soots**, töö- ja hoolekandeminister **Chr. Kaarna**, teedeminister **K. Ipsberg**, kohtuminister **J. Reichman**, põllutöominister **B. Rostfeldt**, haridusminister **H. Bauer**.

Koosolek algab kell 5,15 min.

1. Päewakorra täiendamine. Juhataja **J. Kukk**: Awan Riigikogu koosoleku. Päewakord on Riigikogu liigetele kätte saadetud. Kas tehtakse ettepanekuid päewakorra muutmiseks wõi täiendamiseks?

P. Keerdo (is.): Panen ette päewakorda wõtta komisjonide täiendawad walimised, ja nimelt esimese päewakorrapunktina.

Juhataja **J. Kukk**: On ettepanek tehtud päewakorda täiendada komisjonide täiendawate walimistega ja nimelt esimese päewakorra-punktina. Muid ettepanekuid ei tehta. Selle ettepaneku wastu ei waielda, siis loenta wastu wõetuks. Sellega on päewakord

ühes selle täiendusega wastu wõetud.

2. Riigikogu juhatuseteadaanne Riigikogust lahkunud Riigikogu liigete ja nende asemele kutsutud Riigikogu liigete kohta. Juhataja **J. Kukk**: Enne päewakorra juurde asumist teatan muudatustest Riigikogu koosseisus. Riigikogust on lahkunud: Jaan Järwe, asemele tuleb Alfred Teppan; Jaan Leeto, asemele tuleb Arnold Sommerling; Juhan Soans, asemele tuleb Sergei Andrejew; Jaan Kalla, asemele tuleb Karl Stall-

meister. Sekretäiril on sõna teadaandmiseks komisjonidesse antud seaduseelnõude kohta.

3. Riigikogu juhatuseteadaanne komisjonidesse antud seaduseelnõude kohta. Sekretäär **A. Tupits**: Riigikogu juhatuseteadaanne komisjonidesse antud seadused (loeb):

Seaduseelnõu muudatuste ja täienduste kohta krepostimaksu seaduses — Wabariigi Walitsusele tagasi antud.

Ajutine seaduseelnõu välisministeeriumi koosseisude kohta — välisasjade ja rahaasjanduse komisjoni.

Seaduseelnõu põllutöoministeeriumi maamõõdu ja hindamise walitsuse koosseisu ja palgamäärade kohta — rahaasjanduse komisjoni.

4. Terwishoiu ja üleüldise komisjoni täiendawad walimised. Juhataja **J. Kuk**: Asun päewakorra juurde. **P. Keerdo** (is.): Eesti iseseiswa sotsialistliku tööliste partei Riigikogu rühma poolt panen ette walida: üleüldisesse komisjoni Keerdo asemele Orras ja terwishoiu komisjoni Gustawson'i asemele Binsol.

Juhataja **J. Kuk**: Muid ettepanekuid ei tehta. Juhatusesele on tulnud järgmised teadaanded:

„Riigikogu juhatusesele. Teatan, et Riigikogu üldisasjade komisjonist lahkun. 15. 3. 1922. P. Keerdo.“ ja

„Riigikogu juhatusesele. Teatan, et ma terwishoiu komisjoni liikme wolitused maha panen. Oskar Gustawson, Riigikogu liige.“

On ette pandud üleüldisesse komisjoni walida Keerdo asemele Orras ja terwishoiu komisjoni Gustawson'i asemele Binsol. (Hääletatakse.) Wastu ei olda, sellega on ette pandud Riigikoguliikmed walitud.

Riigikogu läheb järgmise päewakorrapunkti juurde.

5. Seadus põllutöministeeriumi ametnikkude koosseisu ja palgamäärade muudatuste kohta — III lugemisel. Rahaasjanduse komisjoni aruandja **Chr. Arro** (loeb): Seadus põllutöministeeriumi ametnikkude koosseisu ja palgamäärade muudatuste kohta.

Juhataja **J. Kuk**: Asun hääletamisele. (Hääletatakse.) Wastu ei olda, sellega on seaduse pealkiri wastu wõetud.

Aruandja **Chr. Arro** (loeb): § 1. Wabariigi Walitsuse poolt 28. aprillil 1921 a. kinnitatud põllutöministeeriumi koosseisust jäetakse wälja statistika osakonna koosseis, arwates 1. jaanuarist 1922 a.

Ametinimetused.	Isikute arw.	Põhipalk Mk.
Osakonna juhataja	1	5.500.—
Toimkonna juhatajad	2	3.800.—
Kartograaf	1	2.700.—
Joonistaja	1	Üldiste normide järele.
Kopeerija kalka peal	1	„
Wanem kantseleiametnik	1	„

Masinakirjutaja	1	Üldiste normide järele.
Tabelipidajaid	8	„
Kantseleiametnik	1	„
Teenija	1	„

Juhataja **J. Kuk**: Asun hääletamisele. (Hääletatakse.) Wastu ei olda, sellega on § 1 wastu wõetud.

Aruandja **Chr. Arro** (loeb): § 2. Põllutöministeeriumi koosseisu täiendatakse, arwates 1. jaanuarist 1922 a., järgmiselt:

Ametinimetused.	Isikute arw.	Põhipalk Mk.
Statistika büroo juhataja	1	4.600.—
„ „ „ abi	1	4.200.—
I järgu (wanemad) arwemetnikud	2	Üldiste normide järele.
II järgu (nooremad) arwemetnikud	4	„

Juhataja **J. Kuk**: Asun hääletamisele. (Hääletatakse.) Wastu ei olda, sellega on § 2 wastu wõetud. Panen nüüd terve seaduse III lugemise järele lõpuhääletamisele. (Hääletatakse.) Wastu ei olda. Sellega on seadus lõpulikult wastu wõetud.

Aruandja **Chr. Arro**: Teen ettepaneku seadust maksma panna ilma redaktsiooni komisjoni andmata.

Juhataja **J. Kuk**: Asun hääletamisele. (Hääletatakse.) Wastu ei olda. Sellega on ettepanek wastu wõetud.

Riigikogu läheb järgmise päewakorrapunkti juurde.

6. Seadus riigikantselei koosseisu ja palgamäärade muudatuste kohta — III lugemisel. Rahaasjanduse komisjoni aruandja **J. Kana** (loeb): Seadus riigikantselei koosseisu ja palgamäärade muudatuste kohta.

Juhataja **J. Kuk**: (Hääletatakse.) Wastu ei olda, sellega on seaduse pealkiri wastu wõetud.

Aruandja **J. Kana** (loeb): Kinnitada 1. jaanuarist 1922 a. Wabariigi Walitsuse poolt 28. aprillil 1921 a. maksmapandud riigikantselei koosseisudes ja palgamäärades järgmised muudatused:

§ 1. Koosseisust välja jätta:

Riigikantselei.	
	Mk.
1 Toompea lossi komandant põhipalgaga	5.000.—
Wabadusristi osakond.	
	Mk.
1 osakonna juhataja põhipalgaga	5.500.—
Riigiarhiiv.	
	Mk.
1 wanem ametnik põhipalgaga	3.500.—
Riigi statistika keskbüroo.	
	Mk.
1 demograafia toimkonna juhataja põhipalgaga	3.500.—
Juhataja J. Kuk : Asun hääletamisele. (Hääletatakse.) Wastu ei olda, sellega on § 1 wastu wõetud.	
Aruandja J. Kana (loeb): § 2.	
Koosseisu täiendada:	
Riigiarhiiv.	
	Mk.
1 riigiarhiivi juhataja abi põhipalgaga	5.000.—
Riigi statistika keskbüroo.	
Üldine osakond.	
	Mk.
1 wanem statistiker põhipalgaga	4.200.—
Põllumajanduse osakond.	
	Mk.
1 wanem statistiker põhipalgaga	4.200.—
2 nooremat arweametnikku põhipalgaga	2.150.—
Majandusosakond.	
	Mk.
2 nooremat arweametnikku põhipalgaga	2.150.—
Kantselei.	
	Mk.
1 statistiker-redaktor põhipalgaga	5.000.—
1 wanem kantseleiametnik põhi- palgaga	2.300.—

Juhataja **J. Kuk**: Asun hääletamisele. (Hääletatakse.) Wastu ei olda, sellega on § 2 wastu wõetud.

Aruandja **J. Kana** (loeb): § 3.

Ümber nimetada:

Riigiraamatukogu.	
1 wanem ametnik — raamatukogu- hoidjaks.	
Riigiarhiiv.	
1 wanem ametnik — arhiivaariks.	
Riigi statistika keskbüroo.	
Kaubandus-tööstusosakond — majan- dusosakonnaks.	
1 majateenija alaealiseks käskjalaks.	
Juhataja J. Kuk : Panen § 3 hääletamisele. (Hääletatakse.) Wastu ei ole keegi — sellega on § 3 wastu wõetud.	

Aruandja **J. Kana** (loeb): § 4.

Palka kõrgendada:

Riigikantselei.

	Mk.	Mk.
1 teenijate wane- male	1.900 pealt	2.150 peale.
1 kutsarile	1.800 ..	2.150 ..
1 käskjalale	1.800 ..	2.000 ..
1 wanemale ukse- hoidjale	1.800 ..	2.000 ..
Riigiarhiiv.		
	Mk.	Mk.
1 juhatajale	6.000 pealt	6.500 peale.
1 wanemale teeni- jale	1.800 ..	2.150 ..
Riigi statistika keskbüroo.		
	Mk.	Mk.
1 juhataja abile	5.000 pealt	5.500 peale.
3 osak. juhatajale	4.600 ..	5.000 ..
6 wanemale sta- tistikerile	3.500 ..	4.200 ..
6 nooremale sta- tistikerile	2.950 ..	3.200 ..

Juhataja **J. Kuk**: Panen § 4 hääletamisele. (Hääletatakse.) Wastu ei ole keegi — sellega on § 4 wastu wõetud. Panen kogu seaduse III lugemise järele lõpuhääletamisele. (Hääletatakse.) Wastu ei ole keegi — sellega on kogu seadus lõpuhääletamisel wastu wõetud.

Aruandja **J. Kana**: Teen ettepaneku seda seadust maksma panna, ilma redaktsiooni komisjoni kätte andmata.

Juhataja **J. Kuk**: Panen ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse.)

Wastu ei ole keegi — sellega on ettepanek vastu võetud.

Järgmisena on päewakorras siseministeeriumi koosseisu täiendamise seadus.

7. Seadus siseministeeriumi koosseisu täiendamise kohta — III lugemisel. Rahaasjanduse komisjoni aruandja **A. Ehrlich**: Seaduse pealkiri (loeb): Seadus siseministeeriumi koosseisu täiendamise kohta.

Juhataja **J. Kukk**: Panen pealkirja hääletamisele. (Hääletatakse.) Wastu ei ole keegi — sellega on pealkiri vastu võetud.

Aruandja **A. Ehrlich** (loeb):

§ 1. Täendada Wabariigi Walitsuse poolt 24. märtsil 1920 a. kinnitatud siseministeeriumi koosseisu waranduste walitseja asjaajaja kohaga, põhipalgaga 2.950 mk. kuus.

Juhataja **J. Kukk**: Panen § 1 hääletamisele. (Hääletatakse.) Wastu ei ole keegi, — sellega on § 1 vastu võetud.

Aruandja **A. Ehrlich** (loeb): § 2. Käesolew koosseisu täiendamine lugeda makswaks 1. jaanuarist 1922 a. kuni 1. jaanuarini 1923 a.

Juhataja **J. Kukk**: Panen § 2 hääletamisele. (Hääletatakse.) Wastu ei ole keegi, — sellega on § 2 vastu võetud. Panen seaduse III lugemise järele lõpuhääletamisele. (Hääletatakse.) Wastu ei ole keegi, — sellega on seadus lõpuhääletamisel vastu võetud.

Aruandja **A. Ehrlich**: Panen ette seadust maksma panna ilma redaktsiooni komisjoni kätte andmata.

Juhataja **J. Kukk**: Panen ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse.) Wastu ei ole keegi, — sellega on ettepanek vastu võetud.

Riigikogu läheb järgmise päewakorrapunkti juurde.

8. Seadus tööhoolekandeministeeriumi koosseisu täiendamise kohta — III lugemisel. Rahaasjanduse komisjoni aruandja **J. Kana** (loeb): Seadus tööhoolekandeministeeriumi koosseisu täiendamise kohta.

Juhataja **J. Kukk**: Panen pealkirja hääleta-

misele. (Hääletatakse.) Wastu ei ole keegi, — sellega on pealkiri vastu võetud.

Aruandja **J. Kana** (loeb): Täiendada 1. märtsist 1922 a. Wabariigi Walitsuse poolt 28. apr. 1921 a. kinnitatud tööja hoolekandeministeeriumi koosseis järgmiselt:

Töökaitse kommissarid (4) põhipalgaga Mk. 4.600.—
Asjaajajad (4) põhipalgaga Mk. 2.700.—

Juhataja **J. Kukk**: Panen seaduse hääletamisele. (Hääletatakse.) Wastu ei ole keegi, — sellega on seadus vastu võetud. Panen seaduse III lugemise järele lõpuhääletamisele. (Hääletatakse.) Wastu ei ole keegi, — sellega on see seadus lõpuhääletamisel vastu võetud.

Aruandja **J. Kana**: Panen ette seda seadust ilma redaktsiooni komisjoni andmata vastu wõtta.

Juhataja **J. Kukk**: Asun hääletamisele. (Hääletatakse.) Wastu ei olda. Sellega on see seadus ilma redaktsiooni komisjoni andmata maksma pandud.

Riigikogu läheb järgmise päewakorrapunkti juurde.

9. Seadus teedeministeeriumi koosseisu muudatuste kohta — III lugemisel. Rahaasjanduse komisjoni aruandja **K. Wirma** (loeb): Teedeministeeriumi koosseisu ja palgamäärade muudatuste seadus.

Juhataja **J. Kukk**: Panen pealkirja hääletamisele. (Hääletatakse.) Wastu ei ole keegi, — sellega on pealkiri vastu võetud.

Aruandja **K. Wirma** (loeb): Kinnitada 1. jaanuarist 1922 a. Wabariigi Walitsuse poolt 8., 23., 28. ja 29. aprillil 1921 a. maksmapandud teedeministeeriumi keskasutuse, riigiraudteede-, posti-telegraafi-telefoni- ja maanteede, sisemiste weeteede walitsuse koosseisudes ja palgamäärades järgmised muudatused.

§ 1.

Koosseisust välja jätta:

B. RIIGIRAUDTEEDE AMETKONNAS.

Keskwalitsus.

Ametinimetused.	Isikute arw.	Põhipalgad.
Konsultant-inseneer	1	5.500.—

Kantselei.

Posti ekspediitor	1	2.150.—
Posti ekspediitori abi	1	2.000.—
Masinakirjutajad	3	Üldiste normide järele.

Arweosakond.

Käskjalg	1	1.720.—
Tee-ehitusosakonna waned arweametnikud	2	3.200.—
Liikumise osakonna wanem arweametnik	1	3.200.—
Weosakonna laudkonna juhataja	1	3.800.—

Tulude kontroll.

Kaubanduse rewident	1	3.800.—
Kontrolöörid laudkonnas	2	2.950.—

Terwishoiu osakond.

Jaoskonna arsti noorem abi	1	3.500.—
Käskjalg	1	1.720.—

Warustusosakond.

Jaoskonna juhataja II järgus	1	3.800.—
Metsaasjanduse eriteadlane	1	3.800.—
Arweametnikud	6	Üldiste normide järele.
Kontoriametnikud	2	Üldiste normide järele.
Piletite ekspediitor	1	2.300.—
Käskjalad	2	1.720.—

Magasinid ja ladud.

Liini ladude ülewaataja	1	2.700.—
Masinakirjutaja	1	Üldiste normide järele.
Aidamehed	2	2.000.—
Käskjalg	1	1.720.—

Tee- ja ehitusosakond.

Masinakirjutaja	1	Üldiste normide järele.
-----------------	---	-------------------------

Liikumise osakond.

Masinakirjutajad	2	Üldiste normide järele.
Kantselei õpilased	2	Üldiste normide järele.

Weosakond.

Käskjalg	1	1.720.—
----------	---	---------

Tee- ja ehitusosakonna liini jaoskond.

Tehnik	1	Üldiste normide järele.
Aidamehed	3	2.150.—
Masinakirjutajad	3	Üldiste normide järele.
Käskjalad	2	1.720.—

Liini personaal.

Teemeistrid	2	2.500.—
Eestöötegijad	6	2.000.—
Remondi töömehed	57	1.800.—
Tehnikud praktikandid	4	1.860.—
Sepad	3	1.950.—
Silla lukussepp	1	1.950.—
Signaali lukussepp	1	1.950.—
Ülesõidukoha wahid	71	1.520.—
Hoonete ülewaataja abi	1	2.500.—
Potissepad	2	1.950.—
Tislerid	2	1.950.—
Aidamees	1	1.900.—
Kraami väljaandja	1	2.000.—

Konduktorite ruumid.

Koristajad	3	1.720.—
------------	---	---------

Jaamad.

Jaamaülema abi II järgus	1	2.950.—
„ abid IV järgus	2	2.500.—
„ „ V järgus	4	2.300.—
Tehnilise liikumise korraldajad	2	2.150.—
Rööpaseadjad	37	1.830.—
Haakijad	3	2.000.—
Wedurisaatjad	6	1.900.—
Lambikorraldaja	1	1.830.—
Jaama töömehed	25	1.800.—
Jaamawaht	1	1.750.—

Kaubajaam.

Kaubahoowi ülewaataja	1	2.300.—
Bagaashi laekahoidja	1	2.150.—
Kontoriametnikud	10	Üldiste normide järele.
Platwormi piletimüüja	1	1.860.—
Kaalü töömehed	7	1.800.—
Aida töömehed	2	1.800.—

Puhastajad.

Põrandapesijad	5	1.720.—
Kauba walwe jaamades.		
Ööwahid	4	1.720.—

Rongide teenistus.

Wanemad konduktorid	14	1.950.—
Nooremad konduktorid	7	1.860.—
Wagunisaatjad	14	1.950.—

Liiniteenus.

Mehaanikud	2	2.500.—
Montöörid	4	2.000.—
Wanemad telegrafistid	3	2.500.—
Telegrafistid	24	1.950.—
Telefonist	1	1.800.—
Tagawara telegrafistid	5	1.860.—
Telegraafi käskjalad	4	1.800.—
Telegraafi õpilased	8	Üldiste normide järele.

Veosakonna liin.

Depoo korraldajad	3	3.200.—
Arweametnik	1	Üldiste normide järele.
Käskjalad	3	1.720.—
Puhkeruumi wahid	2	1.750.—
Depoo wahid	7	1.750.—
Weduri järelwaatajad	3	2.500.—
Pööramehed	6	1.800.—
Masinakirjutaja	1	Üldiste normide järele.
Materjaali wäljaandja	1	1.950.—
Torupuhastajad	4	1.860.—

Wee warustus.

Weejaama masinistid	8	1.950.—
Weeandjad	7	1.750.—
Kütjad weejaamades	2	1.830.—

Wagunite ülewaatus.

Nooremad wagunite ülewaatajad	6	2.000.—
Rewiisi lukussepad	6	2.000.—

Wagunite küte.

Wagunikütjad	156	1.830.—
--------------	-----	---------

Wagunite määre.

Määrijad	13	1.950.—
----------	----	---------

Wagunite puhastus.

Wagunite puhastajad	7	1.720.—
---------------------	---	---------

Weduri teenistus.

Wedurijuhid sõidurongides	23	3.200.—
Wedurijuhid manööwririd	4	2.700.—
Wedurijuhid I abid	24	2.500.—
„ II „	14	1.900.—

Töökojad.

Meistri abi	1	2.950.—
Tööjuht	1	2.150.—
Aurukatla kütja	1	1.900.—
Wahid	5	1.750.—
Elektrijaama masinistid	3	2.150.—
Käskjalg	1	1.720.—

D. MAANTEEDE JA SISEMISTE WEE-
TEEDE AMETKOND.

Majandus-osakonna juhataja	1	3.800.—
----------------------------	---	---------

Juhataja **J. Kukk**: Asun hääletamisele. (Hääletatakse.) § 1 on nähtawa hääleteenamusega wastu wõetud.

Aruandja **K. Wirma** (loeb):

§ 2. Koosseisu täiendada.

A. TEEDEMINISTEERIUMI KESK-
ASUTUSES.

Ametinimetused.	Isikute arw.	Põhipalgad.
Käsusametnik	1	4.600.—
Wanem kantseleiametnik	1	Üldiste normide järele.
Masinakirjutajad	2	Üldiste normide järele.
Statistika ametnik	1	2.950.—
Tariifi eriteadlane	1	5.000.—
Peainspektor	1	7.000.—
Inspektorid	3	5.000.—
Nooremad inseneerid	2	4.600.—
Joonestajad	1	Üldiste normide järele.
Tehnika osakonna asjaajaja	1	3.500.—

B. RIIGIRAUDTEEDE AMETKONNAS.

Keskwalitsus.

Raudteeülesma II abi	1	7.000.—
----------------------	---	---------

Kantselei.

Wanem kantseleiametnik	1	Üldiste normide järele.
------------------------	---	-------------------------

Kantseleiametnikud	6	Üldiste normide järele.
Käskjalad	2	1.720.—
Koristaja	1	1.720.—

A r w e o s a k o n d.

Arweametnikud	3	Üldiste normide järele.
Tee-ehitusosakonna raamatupidajad	2	3.500.—
Liikumise osakonna noorem raamatupidaja	1	3.500.—
Weosakonna wanem arweametnik	1	3.200.—
Weosakonna arweametnikud	2	Üldiste normide järele.
Weosakonna kontori- ametnikud	3	Üldiste normide järele.
Weosakonna noorem raamatupidaja	1	3.500.—

T u l u d e k o n t r o l l.

Takseerijad	4	2.500.—
Wanem kontori- ametnik	1	Üldiste normide järele.
Kontori- ametnikud	6	Üldiste normide järele.
Noorem raamatupidaja	1	3.500.—

K a u b a n d u s j a o s k o n d.

Kontori- ametnikud	5	Üldiste normide järele.
Tariifiteadlane	1	4.200.—
Blankettide ladu juhataja	1	3.500.—

T e r w i s h o i u o s a k o n d.

Jaoskonna arsti wanem abi	1	3.800.—
Sanitäär	1	1.900.—
Kojamees	1	1.750.—

W a r u s t u s o s a k o n d.

Wanemad arweametnikud	2	3.200.—
-----------------------	---	---------

M a g a s i n i d j a l a d u d.

Arweametnik	1	Üldiste normide järele.
Kontori- ametnikud	3	Üldiste normide järele.
Liini ladude ülewaatajad	1	3.500.—
Liini ladude ülewaatajad reserwis	3	2.300.—
Wanemad aidamehed	3	2.150.—
Wahid	4	1.750.—
Wanem arweametnik	1	3.200.—

T e e - j a e h i t u s o s a k o n d.

Kontori- ametnik	1	Üldiste normide järele.
Wanem kontori- ametnik	1	Üldiste normide järele.

L i i k u m i s e o s a k o n d.

Kontori- ametnikud	4	Üldiste normide järele.
-----------------------	---	-------------------------

W e o s a k o n d.

Wanem inseneer	1	5.000.—
Kojamees	1	1.750.—

T e e - e h i t u s o s a k o n n a
l i i n i j a o s k o n n a d.

Arweametnik	1	Üldiste normide järele.
Kontori- ametnikud	5	Üldiste normide järele.

L i i n i p e r s o n a a l.

Korstnapühkijad	2	2.000.—
Laduwahid	3	1.750.—
Wanem kojamees	1	1.830.—
Sillawahid	4	1.720.—

J a a m a d.

Jaamaülema abid I järgus	1	3.200.—
--------------------------	---	---------

K a u b a j a a m.

Kauba laekahoidja	1	2.700.—
Kauba wäljaandja agent	1	2.300.—
Asjaajaja	1	2.950.—
Käskjalg	1	1.720.—

W e o s a k o n n a l i i n.

Jaoskonna ülema II abi	1	3.800.—
Kontori- ametnik	1	Üldiste normide järele.

W e d u r i t e p u h a s t u s.

Ahjupuhastajad	3	2.000.—
Weduripuhastajad	4	1.800.—

W e e w a r u s t u s.

Weejaama masinisti abi	1	1.900.—
------------------------	---	---------

W a g u n i t e ü l e w a a t u s.

Wanemad wagunite üle- waatajad	2	2.500.—
Wagunite parandajad	3	2.000.—
Waguni pargiwahid	6	1.750.—
Waguni saatjad	29	1.950.—

Weduri teenistus.

Wedurijuhid kaubarongides 8 2.950.—

Töökojad.

Kontoriametnik 1 Üldiste normide järele.

C. POSTI-TELEGRAAFI-TELEFONI AMETKONNAS.

Postiasutuste personaal.

Agentuuride juhatajad 10, — palgaga Mk. 1.805 ilma elukalliduslisata.

Agentuuride juhatajad 10, — palgaga Mk. 1.710 ilma elukalliduslisata.

Kõnepunktide juhatajad 40, — palgaga 25% kõnepunkti sissetulekust.

D. MAANTEEDE JA SISEMISTE WEETEEDE AMETKONNAS.

Masinistid 2 Üldiste normide järele.

Autojuht 1 Üldiste normide järele.

Juhataja **J. Kukk**: Asun hääletamisele. (Hääletatakse.) § 2 on nähtawa häälteenamusega vastu võetud.

Aruandja **K. Wirma** (loeb):

§ 3. Palka kõrgendada.

A. TEEDEMINISTEERIUMI KESKASUTUSES.

	Mk.	Mk.
1 kantselei juhatajale põhipalka	4.600 pealt	5.500 peale.
1 kantselei asjaajajale põhipalka	3.200 ..	3.500 ..
1 pearaamatupidajale põhipalka	5.000 ..	5.500 ..
1 tehnikaosakonna juhatajale põhipalka	6.000 ..	7.000 ..
1 wanemale insenerile (ühtlasi tehnika osakonna juhataja abi) põhipalka	5.000 ..	6.000 ..

B. RIIGIRAUDTEEDE AMETKONNAS.

Keskwalitsus.

	Mk.	Mk.
1 käskudetäitjale insenerile põhipalka	5.000 pealt	5.500 peale.

Kantselei.

	Mk.	Mk.
1 personaal laudkonna juhatajale põhipalka	3.800 pealt	4.200 peale.
1 arhiivaarile põhipalka	2.500 ..	2.700 ..
2 rewidendile põhipalka	3.800 ..	4.200 ..
1 uksehoidjale põhipalka	1.800 ..	1.830 ..
1 kojamehele põhipalka	1.800 ..	1.830 ..

Arweosakond.

	Mk.	Mk.
1 pearaamatupidajale põhipalka	5.500 pealt	6.500 peale.
1 pearaamatupidaja abile põhipalka	4.600 ..	5.000 ..
2 laudkonna juhatajale II järgus põhipalka	3.800 ..	4.200 ..
2 laudkonna juhatajale III järgus põhipalka	3.500 ..	3.800 ..
1 peakassa juhataja abile põhipalka	2.950 ..	3.200 ..
6 palgamaksjale põhipalka	2.500 ..	2.700 ..
1 tee- ja ehitusosakonna raamatupidajale põhipalka	3.800 ..	4.200 ..
1 liikumise osakonna raamatupidajale põhipalka	3.800 ..	4.200 ..
1 weosakonna raamatupidajale põhipalka	3.800 ..	4.200 ..

Statistika ja oskond.

	Mk.	Mk.
1 asjaajajale põhipalka	2.950 pealt	3.200 peale.
8 statistikerile põhipalka	2.300 ..	2.500 ..

Tulude kontroll.

	Mk.	Mk.
1 laudkonna juhatajale põhipalka	4.200 pealt	4.600 peale.

Kaubandusjaoskond.

	Mk.	Mk.
1 juhatajale põhipalka	4.600 pealt	5.000 peale.

1 jaoskonna asjaajajale põhipalka 2.950 pealt 3.200 peale.

Terwishoiu osakond.

Mk. Mk.

1 ülemarstile põhipalka 5.500 pealt 6.000 peale.

1 jaoskonna arstile põhipalka 4.600 „ 5.000 „

Warustusosakond.

Mk. Mk.

1 juhatajale põhipalka 5.500 pealt 6.500 peale.

Magasinid ja ladud.

Mk. Mk.

1 wanemale töömehele põhipalka 1.830 pealt 1.900 peale.

Tee- ja ehitusosakond.

Mk. Mk.

1 osakonna ülemale põhipalka 6.000 pealt 7.000 peale.

Liikumise osakond.

Mk. Mk.

1 osakonna ülemale põhipalka 6.000 pealt 7.000 peale.

1 väljamaa raudtee ühenduse inspektorile põhipalka 4.600 „ 5.000 „

1 wanemale rewidendile põhipalka 4.200 „ 4.600 „

2 laudkonna juhatajale II järgus põhipalka 3.800 „ 4.200 „

Telegraaf.

Mk. Mk.

1 telegraafi jaoskonna juhatajale põhipalka 4.600 pealt 5.000 peale.

1 telegraafi korrastamise kontrollöörile põhipalka 2.300 „ 2.500 „

Weeosakond.

Mk. Mk.

1 osakonna ülemale põhipalka 6.000 pealt 7.000 peale.

1 wanemale rewidendile põhipalka 4.200 „ 5.000 „

1 aidamehele põhipalka 1.900 „ 2.000 „

1 mehaanikule põhipalka 2.300 „ 2.500 „

Tee- ja ehitusosakonna liini jaoskonnad.

Mk. Mk.

3 jaoskonnaülemale põhipalka 4.200 pealt 4.600 peale.

3 asjaajajale põhipalka 2.950 „ 3.200 „

Liini personaal.

Mk. Mk.

6 teemeistrile põhipalka 3.200 pealt 3.500 peale.

8 teemeistrile põhipalka 2.950 „ 3.200 „

1 teemeistrile põhipalka 2.700 „ 3.200 „

13 teemeistrile põhipalka 2.500 „ 2.700 „

9 teemeistrile põhipalka 2.300 „ 2.700 „

46 eestöötegijale põhipalka 2.150 „ 2.300 „

52 eestöötegijale põhipalka 2.000 „ 2.150 „

31 eestöötegijale põhipalka 1.950 „ 2.150 „

18 eestöötegijale põhipalka 1.950 „ 2.000 „

160 remondi töömehele põhipalka 1.860 „ 1.900 „

276 remondi töömehele põhipalka 1.800 „ 1.830 „

6 sepale põhipalka 1.950 „ 2.000 „

6 pealelööjale põhipalka 1.860 „ 1.950 „

3 silla lukussepale põhipalka 1.950 „ 2.300 „

15 ülesõidukoha wahile põhipalka 1.750 „ 1.800 „

5 ülesõidukoha wahile põhipalka 1.720 „ 1.800 „

1 hoonete ülewajatajale põhipalka 3.200 „ 3.500 „

1 hoonete ülewajataja abile põhipalka 2.500 „ 2.700 „

2 kümnikule põhipalka 2.150 „ 2.300 „

7 potissepale põhipalka 1.950 „ 2.000 „

8 tislerele põhipalka 1.950 „ 2.000 „

3 aednikule põhipalka 1.950 „ 2.000 „

3 maalrile põhipalka 1.950 „ 2.000 „

4 korstnapühkijale põhipalka 1.950 „ 2.000 „

3 weewärgi lukussepale põhipalka 1.950 „ 2.000 „

Inwentaari parandus.	
	Mk. Mk.
2 lukusse pale põhipalka	1.950 pealt 2.000 peale.
2 tiserile põhipalka	1.950 „ 2.000 „

J a a m a d.	
	Mk. Mk.
2 rongiseadjale põhipalka	2.150 pealt 2.300 peale.
2 rongiseadjale põhipalka	2.000 „ 2.150 „
8 tehnilise liikumise korraldajale põhipalka	2.150 „ 2.300 „
12 wanemale rööpaseadjale põhipalka	1.950 „ 2.000 „
6 wanemale rööpaseadjale põhipalka	1.900 „ 1.950 „
1 haakijale põhipalka	1.900 „ 2.150 „

K a u b a j a a m.	
	Mk. Mk.
1 kaubakontori juhatajale põhipalka	3.500 pealt 3.800 peale.
5 kauba laekahoidjale põhipalka	2.700 „ 2.950 „
2 kauba laekahoidjale põhipalka	2.500 „ 2.950 „
2 kauba laekahoidjale põhipalka	2.500 „ 2.700 „
6 pileti laekahoidjale põhipalka	2.300 „ 2.500 „
1 pileti laekahoidjale põhipalka	2.150 „ 2.500 „
1 pileti laekahoidjale põhipalka	2.000 „ 2.150 „
2 багаashi laekahoidjale põhipalka	2.300 „ 2.500 „
39 kauba väljandjale — wastuwõtjale põhipalka	2.000 „ 2.150 „
6 platwormi piletimüüjale põhipalka	1.860 „ 1.950 „
4 plommijale põhipalka	1.860 „ 1.900 „
14 aida töömehele põhipalka	1.800 „ 1.860 „
3 märkijale põhipalka	1.800 „ 1.860 „

K a u b a w a l w e j a a m a d e s.	
	Mk. Mk.
40 ööwahile põhipalka	1.720 pealt 1.750 peale.

L i i n i t e e n i s t u s.	
1 telefonistile põhipalka	1.800 pealt 1.900 peale.

W e o o s a k o n n a l i i n.	
	Mk. Mk.
3 depooülemale põhipalka	3.500 pealt 3.800 peale.
3 depoo korraldajale põhipalka	3.500 „ 3.800 „
2 depoo korraldajale põhipalka	3.200 „ 3.500 „

W e d u r i t e p u h a s t u s.	
1 katlapesijale põhipalka	1.900 pealt 2.000 peale.
11 ahjupuhastajale põhipalka	1.900 „ 2.000 „
7 weduripuhastajale põhipalka	1.720 „ 1.800 „

W e e w a r u s t u s.	
12 weejaama masinistile põhipalka	2.000 pealt 2.150 peale.
31 weejaama masinistile põhipalka	1.950 „ 2.000 „

W a g u n i t e ü l e w a a t u s.	
4 wanemale waguni ülewaatajale põhipalka	2.300 pealt 2.500 peale.

T ö ö k o j a d.	
	Mk. Mk.
3 tööjuhatajale põhipalka	2.300 pealt 2.500 peale.
10 tööjuhatajale põhipalka	2.150 „ 2.300 „
3 elektriijaama masinistile põhipalka	2.150 „ 2.300 „

D. MAANTEEDE JA SISEMISTE WEE- TEEDE AMETKONNAS.

	Mk. Mk.
1 walitsuse juhatajale põhipalka	6.000 pealt 7.000 peale.
1 pearaamatupidajale põhipalka	4.200 „ 4.600 „
1 kassahoidjale palgamaksjale põhipalka	2.500 „ 2.700 „
1 Wiru jaoskonna juhatajale põhipalka	4.200 „ 5.000 „

Juhataja **J. Kukk**: Panen § 3 hääletamisele. (Hääletatakse.) Wastu ei olda. Sellega on § 3 vastu wõetud.

Aruandja **K. Wirma** (loeb): § 4.

Ümber nimetada.

A. TEEDEMINISTEERIUMI KESK-ASUTUS.

Eriülesannetega inseneer — statistike-riks ühes palga suurendamisega põhipalka Mk. 4.600.— pealt Mk. 5.000.— peale.

Pearaamatupidaja abi — raamatupidajaks endise palgaga Mk. 3.500. —.

Juhataja **J. Kukk**: § 4 kohta sõna ei soowita. Panen § 4 hääletamisele. (Hääletatakse.) Wastu ei olda. Sellega on § 4 vastu wõetud. Panen selle seaduse III lugemise järele lõpuhääletamisele. (Hääletatakse.) Wastu ei olda. Sellega on seadus lõpuhääletamisel vastu wõetud.

Aruandja **K. Wirma**: Teen ettepaneku seda seadust vastu wõtta ilma redaktsiooni komisjoni andmata.

Juhataja **J. Kukk**: Panen komisjoni aruandja poolt tehtud ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse.) Wastu ei olda. Sellega on see ettepanek vastu wõetud.

Riigikogu läheb järgmise päewakorrapunkti juurde.

10. Postiagentuuride seadus — III lugemisel. Rahaasjanduse komisjoni aruandja **K. Wirma** (loeb): Postiagentuuride seadus.

Juhataja **J. Kukk**: Seaduse nimetuse kohta sõna ei soowita. Panen selle hääletamisele. (Hääletatakse.) Seaduse nimetus on nähtawa häälteenamusega vastu wõetud.

Aruandja **K. Wirma** (loeb): Üldised määrused.

§ 1. Lihtsustatud posti operatsioonide ja asjaajamisega postiasutused, nime all „postiagentuurid“ awatakse:

a) kohusliselt kõigis raudteejaamades ja renteides ning tarwiduse järele ka igasugustes teistes riigi asutustes ja ettevõtetes;

b) sellekohasel kokkuleppel omawalitsuse asutustes, kui ka igasugustes era-

asutustes ja ärides ning üksikute isikute juures, kus tarwidus seda nõuab.

Juhataja **J. Kukk**: Panen § 1 hääletamisele. (Hääletatakse.) Wastu ei olda. Sellega on § 1 vastu wõetud.

Aruandja **K. Wirma** (loeb): § 2. Postiagentuuri wõib ka telefoniagentuuriga ehk kõnepunktiga ühendada, nime all „posti-telefoni agentuur.“

Juhataja **J. Kukk**: Panen § 2 hääletamisele. (Hääletatakse.) Wastu ei olda. Seega on § 2 vastu wõetud.

Aruandja **K. Wirma** (loeb):

§ 3. Postiagentuuri awamise teostamine ja agentuuri juhataja määramine sünnib posti peawalitsuse poolt kokkuleppel wastawa riigiametkonna peawalitsusega, omawalitsuse asutustega, wõi eratewõtjaga, oludekohaselt ja käesolewas seaduses ettenähtud alustel.

Juhataja **J. Kukk**: Panen § 3 hääletamisele. (Hääletatakse.) Wastu ei olda. Seega on § 3 vastu wõetud.

Aruandja **K. Wirma** (loeb):

§ 4. Asjaajamine agentuurides sünnib posti peawalitsuse poolt väljaantawate määruste põhjal ja käib tema kontrolli alla.

Juhataja **J. Kukk**: Panen § 4 hääletamisele. (Hääletatakse.) Wastu ei olda. Seega on § 4 vastu wõetud.

Aruandja **K. Wirma** (loeb):

§ 5. Agentuurides wõib, posti peawalitsuse äranägemise järele, järgmisi operatsioone toimetada:

a) postimaksu wahendite müümist;

b) sise- ja wäljamaaliste liht- ning tähtsaadetiste wastuwõtmist ja wäljaandmist;

c) ajalehtede tellimiste wastuwõtmist;

d) sisemaaliste transfertide, raha-, wäärt- ning pakisaadetiste wastuwõtmist ja wäljaandmist, mille juures saadetiste wäärtuse ülemmäära posti peawalitsus iga üksiku agentuuri jaoks ära määrab;

e) järelmaksu saadetiste wahetamist.

Juhataja J. Kukk: Panen § 5 hääletamisele. (Hääletatakse.) Wastu ei olda. Seega on § 5 wastu wõetud.

Aruandja K. Wirma (loeb): § 6. Postioperatsioone toimetatakse agentuurides igal äripäewal, mitte alla 6 tunni päewas, kohalistele oludele wastawalt, riigiasutustes töötundide jooksul, mujal — posti peawalitsuse poolt kindlaks määratud tundidel; jaamades aga võimalikult ka rongide läbisõidu ajal.

Märkus: Wabariigi renteides toimetatakse rahalisi operatsioone ainult sel ajal, kui kassad awatud on.

Juhataja J. Kukk: Panen § 6 hääletamisele. (Hääletatakse.) Wastu ei olda. Seega on § 6 wastu wõetud.

Aruandja K. Wirma (loeb): Tasumaksimine. § 7. Agentuuri juhatajale, wälja arwatud renteide ehk neile wastawate riigi rahaasutuste juures olewad agentuurid, maksetakse tasu agentuuri tegewuse kohaselt posti peawalitsuse äranägemise järele, kus juures see tasu ei wõi olla alla $\frac{1}{20}$ kõige alama järgu posti-telegraafi ametniku ja mitte üle kõige alama klassi posti-telegraafi kontori ülema täispalga.

Märkus 1: Postiametkonna teenijate palkade muutmise kordadel muutuwad wastawalt ka kõikide agentuuride juhatajate palgad.

Märkus 2: Renteide ehk neile wastawate riigi ja rahaasutuste juures töötawate agentuuride juhatajad ei saa operatsioonide toimetamise eest tasu.

Juhataja J. Kukk: Panen § 7 hääletamisele. (Hääletatakse.) Wastu ei olda. Seega on § 7 wastu wõetud.

Aruandja K. Wirma (loeb): Wastutus. § 8. Agentuuri juhataja on wastutaw posti peawalitsuse ees wastawate seaduste ja postimääruste põhjal, ühisel alusel postiametkonna teenijatega.

Juhataja J. Kukk: Panen § 8 hääletamisele. (Hääletatakse.) Wastu ei olda. Seega on § 8 wastu wõetud.

Aruandja K. Wirma (loeb): § 9. Wastutus agentuuride tegewuse eest

kannab posti peawalitsus posti tarwitajate ees postimääruste põhjal.

Juhataja J. Kukk: Panen § 9 hääletamisele. (Hääletatakse.) Wastu ei olda. Seega on § 9 wastu wõetud.

Aruandja K. Wirma (loeb): Agentuuride tegewuse lõpetamine. § 10. Kui agentuur kahjuga töötab, wõi tema järele küllalt tegelikku tarwidust ei ole, wõi kui mõned muud põhjused olemas, wõib posti peawalitsus agentuuri sulguda, sellest „Riigi Teatajas“ kuulutades ja teedeministrile ning riigikontrolloörile teatades.

Juhataja J. Kukk: Panen § 10 hääletamisele. (Hääletatakse.) Wastu ei olda. Seega on § 10 wastu wõetud. Panen seaduse postiagentuuride kohta lõpuhääletamisele. (Hääletatakse.) Wastu ei olda. Seega on seadus postiagentuuride kohta wastu wõetud.

Riigikogu läheb järgmise päewakorrapunkti juurde.

11. Lõbustusmaksu muutmise seadus — III lugemisel. Rahaasjanduse komisjoni aruandja **K. Wirma (loeb):** Lõbustusmaksu muutmise seadus.

Juhataja J. Kukk: Panen pealkirja hääletamisele. (Hääletatakse.) Wastu ei olda. Seega on pealkiri wastu wõetud.

Aruandja K. Wirma: Enne kui seadust paragrahwide kaupa ette lugeda, teatan, et § 1 paljunduses wäikene wiga on juhtunud. Ma loen teda juba parandud kujul ette (loeb): § 1. Wabariigi Waiitsemise korra § 12-a põhjal wastuwõetud linnade ja alewite maksuseaduste muutmise ja täiendamise seaduse („Riigi Teataja“ nr. 61/62 — 1920 a. seadus nr. 181) § 3 p. 2 muudetakse järgmiselt:

Lõbustusmaksu wõetakse piletite pealt, lisana piletihinnale ja maksetakse piletistajate poolt.

Punkt 1. tähendatud restoraanides, kohwimajades ja muudes sarnastes asutustes, samuti ka kinodes, warieteedes ja tsirkustes, wõib lõbustusmaksu määrata istekohtade arwu pealt ja on seda kohustatud maksma nende asutuste pidajad.

Juhataja J. Kukk: Asun hääletamisele. (Hääletatakse.) Wastu ei olda. Seega on § 1 wastu wõetud.

Aruandja K. Wirma (loeb): § 2. § 1-ses tähendatud 12. aprilli 1920 a. seaduse § 3 p. 3, wälja arwatud märkused 2, 3 ja 4, muudetakse järgmiselt:

Maksu suuruse määravad linna- ja alewiwolikogud 10% kunni 50% pileti hinnast, istekohtade pealt wõetawa maksu korral aga oma äranägemise järele.

Juhataja J. Kukk: Panen § 2 hääletamisele. (Hääletatakse.) Wastu ei olda. Seega on § 2 wastu wõetud. Sõna on aruandjal.

Aruandja K. Wirma (loeb): § 3. Linna- ja alewiwolikogud wõiwad aga restoraanide, kohwimajade ja muude sarnaste asutuste, kus muusikat ja muid lõbustusi pakutakse, samuti ka kinode, warieteede ja tsirkuste lõbustumaksu summa järgmise terve aasta peale mitte hiljem kui 15. septembriks kindlaks määrata, mis linna- ja alewiwalitsus 15. oktoobriks lõbustusasutuste wahel ära jagab ja selle jaotuse 15. oktoobrist kunni 1. nowembrini üldiseks teadmiseks oma ruumidesse üles paneb, mis aja jooksul lõbustusasutuste omanikkudel õigus on selle jaotuse wastu linna- ja alewiwolikogude ees kaebtust tõsta.

Märkus. Linna- ja alewiwolikogudel on õigus, sellel korral, kui lõbustusasutuste omanikud, peale lõbustumaksu määramise pileтите ehk platside hindu tõstawad, wastawalt linna- wõi alewi heaks wõetawat lõbustumaksu tõsta.

Juhataja J. Kukk: Panen § 3 hääletamisele. (Hääletatakse.) Wastu ei olda. Sellega on § 3 wastu wõetud.

Aruandja K. Wirma (loeb): § 4. Lõbustusasutuste pealt, mida pärast maksu jaotust awatakse, wõetakse maksu nende awamise päewast peale arwates, Maksusumma määrab linna- wõi alewiwalitsus kindlaks, kusjuures see summa üksiku asutuse peale langewast keskmisest aastamaksu summast wähem ei wõi olla, maha arwatud see maksuosa, mis aastastest maksusummast awamise eel käiwate kuude peale langeb.

Juhataja J. Kukk: Panen § 4 hääletamisele. (Hääletatakse.) Wastu ei olda. Sellega on § 4 wastu wõetud.

Aruandja K. Wirma (loeb): § 5. Käesolewa seaduse § 3 tähendatud maksu korda on linna- ja alewiwolikogudel õigus maksuma panna 1922 a. lõpuosa peale, sealjuures wastawaid tähtaegu ära määrates.

Juhataja J. Kukk: Panen § 5 hääletamisele. (Hääletatakse.) Wastu ei olda. Seega on § 5 wastu wõetud.

Aruandja K. Wirma (loeb): § 6. See seadus hakkab maksuma „Riigi Teatajas“ wäljakuulutamise päewast.

Juhataja J. Kukk: Panen § 6 hääletamisele. (Hääletatakse.) Wastu ei olda. Seega on § 6 wastu wõetud. Panen seaduse lõpuhääletamisele. (Hääletatakse.) Wastu ei olda. Sellega on seadus lõpuhääletamisel III lugemise järele wastu wõetud.

Riigikogu läheb päewakorras edasi.

12. Walla- ja maakonna omawalitsuste maksude kohta käiwa 31. detsembri 1920 a. seaduse täiendamise seadus („Riigi Teataja“ nr. 3 — 1921 a. sead. nr. 19) — III lugemisel.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja **A. Jürman (loeb):** Walla ja maakonna omawalitsuste maksude kohta käiwa 31. detsembri 1920 a. seaduse täiendamise seadus („Riigi Teataja“ nr. 3 1921 a. sead. nr. 19).

Juhataja J. Kukk: Panen pealkirja hääletamisele. (Hääletatakse.) Wastu ei olda. Sellega on seaduse pealkiri wastu wõetud.

Aruandja A. Jürman (loeb): § 14. (19. jaanuari 1920 a. seaduse § 46 muudetud kujul) täiendada järgmise märkusega:

Märkus. Linnaelanikkudele wäljantud laskeriistade lubade pealt wõetaw maks läheb 1-st jaanuarist 1923 a. alates wastawa linna heaks.

Juhataja J. Kukk: Panen selle seaduse hääletamisele. (Hääletatakse.) Wastu ei olda. Seega on seadus III lugemisel wastu wõetud. Panen seaduse lõpuhääletamisele. (Hääletatakse.) Wastu ei olda. Seega on terve seadus wastu wõetud.

Riigikogu läheb päewakorras edasi.

13. Seadus rahaministeriumile 210.000.000 m. suuruse krediidid määramise kohta riiklise toetuslaenu andmiseks elukorterite ehitamisel — III lugemisel.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja **J. Laidoner** (loeb): Seadus rahaministeriumile 210.000.000 marga suuruse krediidid määramise kohta riiklise toetuslaenu

andmiseks elukorterite ehitamisel.

Juhataja J. Kukk: Panen pealkirja hääletamisele. (Hääletatakse.) Wastu ei olda. Sellega on seaduse pealkiri vastu võetud.

Aruandja J. Laidoner (loeb): § 1. Määratakse rahaministeriumile krediidid 210.000.000 marga suuruses riiklise toetuslaenu andmiseks elukorterite ehitamisel.

Juhataja J. Kukk: Panen § 1 hääletamisele. (Hääletatakse.) Wastu ei olda. Seega on § 1 vastu võetud.

Aruandja J. Laidoner (loeb): § 2. Rahaministeriumil on õigus § 1 määratud krediidid ära tarvitada 1922 a. 70.000.000 marka, 1923 a. 70.000.000 marka ja 1924 a. 70.000.000 marka.

Märkus. Jääb eelmiste aastate kohta määratud summast ülejääk, siis on rahaministeriumil õigus seda ära tarvitada järgmistel aastatel, lõpetades laenu andmist 1924 aastal.

Juhataja J. Kukk: Panen § 2 hääletamisele. (Hääletatakse.) Wastu ei olda. Seega on § 2 vastu võetud.

Aruandja J. Laidoner (loeb): § 3. Wabariigi Walitsusel on õigus määrusi anda elukorterite ehitamiseks antawa toetuslaenu väljaandmise korra, laenu kindlustamise, tarvitamise, tema pealt võetawa laenu rendi määrade ja tema kasutamise kohta.

Märkus. Riiklise toetuslaenu kindlustamiseks kinniswara peale tehtawad obligatsioonid ei käi obligatsiooni tegemisel võetawa maksu (Seadus nr. 268, „Riigi Teataja“ nr. 137/138 — 1920 a.) alla.

A. Palwadre (sd.): Käesolew seadus ei ole seda laadi, et teda wäga kõrgelt hinnata wõiks. Selge on, et see sea-

dus weel ei lahenda korterikriisi ei Tallinnas ega ka mujal. Eriti ei ole ka loota, et käesolewa eemõuga saaks parandatud tööliste korteriolud. Tema peale wõiks waadata, kui abiraha andmise peale üksikutele isikutele, et neid majade ehitamisele ergutada ja julgustada. Kuid sellest summast ei saa mitte töölistehulga osa wõtta, waid jõukamad, vähemalt need, kes kolm korda niipalju teeniwad, kui harilik tööline. Aga kuigi seda seadust ainult kui ergutusabinõu hinnata, siiski ei saa mitte täiesti tema wastu olla. Sel teel saaks ehk ometi teatav arv ajakohaseid korterid juurde ehitatud ja kaudselt wõiks see ajajooksul meie korteriolude peale mõjuda. Sellest seisukohast wälja minnes oleks ka tarwis, et tingimised, millel laenu antakse ja millel teda kustutada tuleb, oleks sarnased, et nad tõepoolest ergutaks majade ehitamisele. Nüüd on aga kuulda neist ringkondadest, kes sellest seaduseelnõust kinni on hakanud ja juba mõtteid mõlgutawad, kuidas sellekohaseid ühinguid asutada majade ehitamiseks, et karta on, et walitsuse määrused laenu saamise ja tasumise kohta on sarnased, et keegi, kes tahaks ajakohast elukorterit omale ehitama hakata, ei julge mitte ehitamisele asuda, ei julge laenu wastu wõtta. Käesolewa seaduseelnõu järele ei määrata Riigikogu omalt poolt mingisuguseid tingimisi kindlaks ja Wabariigi Walitsusel jääb täielik wabadus nende määramiseks. Kui Wabariigi Walitsus tahaks, wõiks ta seda seadust tegelikult seisma panna, tal on selleks täieline wõimalus: ta annab sarnased tingimised wälja, millel keegi laenu wõtta ei wõi. Ometi on Riigikogu osalise korteriolude parandamise jaoks 210.000.000 marka määranud ja kui keegi laenu ei tarwita wõi ei julge tarwitada, jääb see summa riigikassasse seisma ja ei lähe mitte otstarbeks, milleks ta määratud. Sellest seisukohast wälja minnes, arwan ma, oleks tingimata tarwis, et Riigikogu omalt poolt vähemalt põhitingimised ära määraks, mis käsitaks laenude saamise ja nende tasumise korda ja et need oleks tõesti sarnased, mis wõiks majade ehitamisele ergutada. Raske on aga loota, et Riigikogu ilma teatawa komisjoni kaastöötawa sarnaseid tingimisi wälja töötada wõiks, ja sellepärast panen ette käesolewa seaduseelnõu § 3 rahaasjanduse komisjoni tagasi anda, et ta omalt poolt laenu põhitingimised ära määraks, kas selles paragrahwis, ehk tarbekorral uut

paragrahwi juurde wõttes. Üksikasjaliste määruste wäljaandmine wõiks ju walitsuse kätte jääda, aga põhitingimised peaks Riigikogu ise kindlaks määrama. Et asi aga rutuline on ja seadus mitte ei wiibiks, arwan ma tarwilikuks komisjonile tähtaega, nimelt wiiepäewalist, määrata. Minu arwates on seda aega küllalt seaduse uuesti läbiwaatamiseks. Panen ette: § 3 rahaasjanduse komisjoni tagasi anda laenu andmise ja laenu kustutamise põhitingimiste seaduses ära tähendamiseks. Komisjonile wiiepäewaline tähtaeg määrata.

A. Maramaa (sd.): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Minu parteiseltsimees tegi küll ettepaneku § 3 komisjoni tagasi anda, aga ma ei tea mitte, kas Riigikogu selle ettepaneku wastu wõtab ja sellepärast mõtlei siin mõned parandused ette panna selleks juhtumiseks, kui Riigikogu tehtud ettepanekut mitte wastu ei peaks wõtma ja mõtleb seda seaduseelnõu praegusel kujul II lugemisel wastu wõtta. Nagu igalühel teada, on meil laenusaamine õieti raske, iseäranis laenusaamine ehitamiseks, sellepärast, et raha kannab mujal palju suuremat protsenti. Pealegi on meie laenupangad tühjad ja kui minnakse laenu saama, siis ei wõi juttugi olla mõnest 100.000-st, waid tuleb leppida kümnetuhandetega. Muidugi wõib raha rahwa käes palju suuremal hulgal liikumas olla, aga need, kellel teda on, ei wii teda mitte panka. Pealegi kui keegi tahab laenu saada, siis wõtawad pangad nii kõrget protsenti, et igalühel laenutegemise himu ära läheb. Nagu teada, nõutakse praegu 18—20% ja isegi weel rohkem. Sellepärast siis, kui Wiljandis teatawaks sai — see oli wist jõulu eel — et Wabariigi Walitsus kawatseb laenu anda, siis läksid need, kes korterikitsikuse all kannatasid, õige ärewaks, tulid oma wahel kokku ja arutasid tingimisi, kuidas walitsuse käest laenu saada. Suures tuhinas asutati ka ehitusosaihisus, nime all „Oma maja“ ja üürnikkude selts asus ka elawalt läbirääkimistele, kuidas laenusaamist läbi wiia. Pärastpoole, kui ajalehtede kaudu laenu tingimised teatawaks said, raputasid mitmed pead ja ütlesid, et walitsuse laenu abil ikkagi ei saa maja ehitada. Nimelt leiti, et 70%, mida walitsus annab, ja 10% mis kohalik omawalitsus annab, see tähendab kokku 80% on ikkagi wähe selleks, et wõimaldada ehitamist. Seda kõnelesid nimelt need, kel enesel raha ei ole ja kui tingimine on, et enne peab omalt

poolt 20% ehituse sisse panema ja siis, kui seda raha mitte ei ole, siis tuleb seda kuskilt pangast laenata kõrge protsendi wastu. Igatahes nendel, kellel raha ei ole, nendel kukkus ka see wiimane lootus wette, et enesele kuidagi wiisi wabariigi laenu toetusel maja üles ehitada. See oli esiteks. Teiseks oli nimelt see, et ei olnud määruses ette nähtud seda korda, s. t. kord oli küll ette nähtud, kuidas wiisi laenu kustutada, aga igaüks teab, et meie elame praegu niisugusel ajal, kus tulewikus tingimata elukallidus wähenema hakkab, ja meie rahakurs tõusma. Ja kui meil nüüd harilik kantseleiametnik saab 5, 6 kuni 10 tuhat kuus palka, siis, wõib olla 3—4 aasta pärast, ei saa tema mitte enam nii palju, waid saab kaks tuhat, üks tuhat ehk, wõib olla weel wähem. Missugusel wiisil suudab siis niisugune laenusaaja seda riiklist laenu kustutada? Sellepärast siis ma ütlen, et kui alguses oli laenu tahtjaid palju, siis pärast suur hulk loobus sellest mõttest, et ehitada wõimalik oleks selle laenu abil. Nüüd tuleb nii wälja, et kui siin mitte ette ei nähta, et laenu kustutamisel tõesti rahakursi tõusu silmas peetakse, ja kui seda 70% mitte ei kõrgendata, siis nendel, kelle jaoks see laen oli mõeldud, nimelt waesemal kihil, kes kõige rohkem korteripuuduse all kannatab, ehitada mitte wõimalik ei ole. Ehitada wõiwad ainult need, kellel enesel leidub suurem summa raha. Ma rehkendan nii, et Tallinnas tuleb ehitamine kallim, aga maakonnalinnades 3. toalise maja ehitamine umbes 300.000 mk. maksma. Ma rehkendan nii umbes Wiljandi olude järele. Ja niisugusel korral peaks ehitajal olema kõige wähemalt 60.000 mk. ja, wõib olla, weel rohkemgi. Sellepärast ütlen ma, et wõiwad ehitada ainult need, kellel raha leidub. Ja kui siin ette nähakse, et omawalitsus kindlustab ja et obligatsioonid tehakse wõla kindlustuseks, siis igatahes wõiks ju ka see laenuprotsent suurem olla, teistes maades on ta ka suurem. Sellepärast siis tahtsin § 3 asemele ette panna mõned paragrahwid, missugused osalt määrustest wõetud, nendest samadest määrustest, mis siin seaduse juures on.

§ 3-daks panen ette wõtta määrusest § 2, mis järgmiselt kõlab: „Toetuslaenu antakse linna ja alewi omawalitsustele elukorterite ehitamiseks wõi laenu näol edasiandmiseks nende wastutusel elitushingutele ja üksikutele isikutele niisuguste korteriehituse ettewõtete teostamiseks, mil kindlustatakse korteritarwitaja-

tele wõimalus ehitatawate majade omnikkudeks saada, ehk neid tarwitada nende määruste järele arwestatawa üürimaksu eest.

Tööandjate poolt tööliste ja ametnikkude jaoks ehitatawate korterite ehitamiseks ei anta riiklist toetuslaenu.“

§ 4-daks wõtta määruste § 3 wäikese muudatusega, see kõlaks siis nõndawiisi:

„Toetuslaenu antakse niisuguste korterite ehitamiseks, mis koos seisawad mitte rohkem kui 3-st toast, köögist ning tarwilikkudest kõrwalruumidest, ja mis ruumide mõõdete, sisseseade ning ehituswiisi poolest ei ulata üle tarwilikkude nõuete määra.

Suuremate korterite ehitamiseks antakse toetuslaenu ainult Wabariigi Walitsuse sellekohase otsuse põhjal. Toetuslaenu antakse — nüüd tuleks juurde lisada sõnad — 50 aasta peale ja ainult niisuguste hoonete ehitamiseks, mis oma ehituswiisi poolest enam kui 50 aastast kestwust oletada lubawad.“

Siis, § 5-daks wõtta määruste § 5 wäikese muudatusega:

„Toetuslaenu antakse ehituste jaoks, mis alustatakse mitte hiljem,“ siin on nimelt öeldud „1923 a.“, — aga tuleks wõtta „1924 a.“ Nimelt sellepärast, et siis, kui walitsus seda määruse kawa kokku seadis, siis rehkendas ta sellega, et see seadus rutem saab wastu wõetud, nii et juba tänawu aastal oleks suudetud tööle hakata. Aga nagu igaüks teab, on see määruse wastuwõtmine hiljemaks jäänud ja tänawune talw oli ka, nii ütelda, peaaegu wõimatu materjaali weoks. Igalpool jäi ehitusmaterjal metsa ja selle tõttu ei saa ka keegi tänawu aastal ehitama hakata. Ja kui siin ette oli nähtud, et kahe aasta jooksul ehitatakse, siis jääb nüüd ainult õieti üks aasta järele. Sest tulewal talwel tuleb muretseda ja alles järgmisel aastal saab ehitama hakata. Nii et siin tuleks wõtta „1923 a.“ asemel „1924 a. maikuu esimesest päewast, ja mis lõpule wiiakse hiljemalt sama aasta nowembrikuu 15-päewaks.“

Siis § 6-daks wäikeste muudatustega määruste § 6:

„Riiklist toetuslaenu antakse asjaomase omawalitsuse wõlakohustuste wastu kunni ehituskulude 80% määrani tingimisel, et omawalitsus riiklise laenuga ühesugustel alustel lisaks omalt poolt kogukondlist toetuslaenu annab vähemalt ühe kaheksandiku osa suuruses riiklisest

laenust. Omawalitsusel ei ole õigust toetuslaenu andmisest tekkiwaid korraldamiskulusid laenusaaajate peale panna. Toetuslaenu määramise aluseks wõetawate ehituskulude huuka ei arwata tänawate kindlustamise ja kanaliseerimise kulud.

Omawalitsusel ei ole õigus kogukondlise toetuslaenu eest saadud obligatsioone pantida.“

§ 7-daks wõtta 7. paragrahw määru- ses mõnede muudatustega:

„Toetuslaenu tarwitamise eest laenu esimese osa saamise päewast kunni 1924 a. lõpuni ei wõeta laenu renti ega ei nõuta selle aja kohta laenu kustutamise maksu.

1925 aasta algusest peale wõetakse toetuslaenu pealt kustutamismaksu laenu 2% suuruses aastas.“

Endises paragrahwis on laenu rent 4% suuruses, kuid see laenu rent tuleks esiotsa wälja jätta, ning wõtta ainult kustutusmaks 2% suuruses. Laenutarwitajal on õigus toetuslaenu igal ajal terwelt wõi osade kaupa tasuda.

„Riikise toetuslaenu abil ehitatud maja sisaldawa kinniswara kohta makswa omandus- kui ka kasutamisõiguse müügi puhul kuulub toetuslaenu weel kustutamata osa tagasimaksmisele sel määral, mil müügihind suurem on kui sama õiguse wiimisel omandamisel makstud ostuhinna ja riiklise toetuslaenu abil ehitatud maja ehituskulude summa. Toetuslaenu kuulub wiibimata tagasimaksmisele, kui laenutarwitaja Wabariigi Walitsuse poolt elukorterite ehitamiseks antawa riiklise toetuslaenu tingimiste kohta antud määrusi ei täida.“

§ 8 oleks järgmine:

„Toetuslaenu tarwitamise eest laenu esimese osa saamise päewast kunni 1929 a. lõpuni ei wõeta laenu renti. Toetuslaenu kuulub 1925 a. algusest kunni 1929 a. lõpuni kustutamise alla tema suuruse 2% määral aastas.

1929 a. lõpuks ja pärast iga wiie aasta järele määratakse Wabariigi Walitsuse sellekohaste erimäärustega kindlaks, mis-sugune osa ehituskuludest tuleb pidada tulusaks kapitaaliks. Tulusaks kapitaaliks arwatakse ehituskulude seda osa, mis saabub samal ajal ja kohal samalaadiliste korterite eest maksetawa üüri kapitaliseerimisest majade keskmise tulturendiga.

Kui niiviisi määratud tulu kapitaal ehituskuludest wäiksem on, siis kustutakse nende wahe suurune osa toetuslaenu kogusummast maha, kus juures riik ja omawalitsus mahakustutatud laenu osa

tagasi nõudmisest nende poolt antud laenu suuruse proportsionaalsetes osades loobuvad.

Wabariigi Walitsus määrab laenu ülejääwa osa kustutamise korra, mida aga mitte ei wõi arwestada vähem kui 20 aasta peale ja laenu pealt wõetawa rendisuuruse, kuid mitte üle 4% aastas.“

§ 9-ks panen ette wõtta määruse § 8, mis järgmiseit käib: „Toetuslaenu abil ehitatud majades olewate korterite ja nende osade üürihinna määrab kunni toetuslaenu täieliku kustutamiseni linna- wõi alewiwoikogu, kusjuures tulewad arwesse wõtta järgmised kulud: a) toetuslaenu pealt wõetaw rent ja tema kustutamise maks; b) ehitusesse mahutatud erakapitaali rent ja kustutus, arwates 10% kapitaal suurusest; c) maja parandamise ja korrahoidmise kulud, ning iganemise mahakirjutus; d) tulekinnituse kulud; e) kinniswarade pealt wõetawad riiklised ja kogukondlised maksud; f) maa eest maksetaw rent, wõi kui majaomanik on ühtlasi krundiomanik wõi tema tarwitaja põlisrendi õiguste alustel, rendiwäärtus, arwates seda mitte üle 3% maa turuhinnast linna wõi alewi omawalitsuse hindamise järele.“

§ 10. oleks määruste paragrahw 9 — wäikeste muudatustega: „Riikline ja kogukondline toetuslaen antakse omawalitsuse poolt laenusaaajale tema kasutada olewa kinniswaraga kindlustatud obligatsioonide wastu temaga tehtawa lepingu põhjal, milles laenusaaaja kohustatakse laenu tarwitama nende määruste kohaselt.“

Ettepanekus on öeldud „esimeste obligatsioonide wastu“. Mina paneks ette seda wälja jätta, sest et see laenusamist hõlbustab, sest sagedasti peab eralaenu tegema, nii et ses suhtes wõiks riik teise koha peale jäetud saada, et wõimaldada laenusaaajale esimese obligatsiooni peale eralaenu saada. Siis edasi, — „lepingu kaudu kohustab omawalitsus laenusaaajat eriti: a) toetuslaenu abil ehitatud majades olewad elukorterid kunni toetuslaenu täieliku kustutamiseni ainult elukorteritena tarwitama; b) toetuslaenu abil ehitatud hooned korras pidama ja neid kinnitama tule wastu nende ehituskulude täiel määral; c) kunni toetuslaenu täieliku kustutamiseni toetuslaenu abil ehitatud majades olewate korterite eest üüri wõtma omawalitsuse määramise järele, selle määruse p. 8 alusel; d) toetuslaenu wiibimata

tagasi maksma lepingu tingimiste täitmata jätmise korral.“

Need oleks siis need paragrahwid, mida nimelt ehitajate seisukohalt tarwilik oleks seadusesse sisse wõtta. Muidugi annab Wabariigi Walitsus selle kohta erimäärused kuidas seda laenu saada, kuid need nii ütelda tähtsamad alused peaks siiski seaduses kinnitatud olema.

Juhataja **J. Kukk**: Lõpusõna on komisjoni aruandjal.

Aruandja **J. Laidoner**: Rahaasjanduse komisjoni nimel on mul rkl. Palwadre ettepaneku peale järgmist teatada: rahaasjanduse komisjonil küll kartust ei olnud, et laen wälja andmata jääb, sellepärast et seaduseelnõu on walitsuse poolt esitatud ja walitsus nõuab raha andmist. Nii ei saa ma komisjoni nimel mitte sellega ühineda, et seadus komisjoni tagasi antakse. Teiseks oli rahaasjanduse komisjonis küll arutamisel see küsimus, kas määrata ära kõik laenuandmise peensused wõi jätta seda walitsuse hooleks. Pikalt arutades tuldi otsusele, et parem on jätta peensuste wäljatöötamist walitsuse hooleks umbes nendel alustel nagu siin juures olewas määruse projektis üles märgitud. See määruste projekt tuleks enne põhjalikult ümber töötada enne kui teda kinnitada ja wälja anda. Neil põhjustel ei saa ma komisjoni nimel ei härra Palwadre ega ka härra Maramaa ettepanekutega ühineda, sest härra Maramaa ettepanekut enne põhjalikku wäljatöötamist wastu wõtta ja kinnitada oleks kergemeelsus. Rahaasjanduse komisjoni nimel soowitan ma seda paragrahwi sel kujul wastu wõtta, nagu siin ette kandsin. Lisa weel siia juurde, et tänawu aasta on ehituste alguse ja laenusamine juba hiljaks jäänud, raha on enne tarwis, kui ehitama hakatakse ja sellepärast tuleb laenusamist kiirendada ka sel korral, kui ka ehituse läbiwiimine järgmiseks hooajaks jääks.

Juhataja **J. Kukk**: § 3 kohta on ettepanek tehtud seda komisjoni tagasi anda. Asun hääletamisele. (Hääletatakse.) Ettepanek on poolt saanud 34 häält, wastu 21. Seega on otsustatud § 3 komisjoni tagasi anda. On ettepanek tehtud komisjoni tähtpäewaks määrata 5 päewa. (Hääletatakse.) Ettepanek on wastu wõetud. Sellega on see päewakorrapunkt läbi.

Riigikogu läheb järgmise päewakorra-punkti juurde.

14. Narwa linna sōjaaegsete wōlgade kustutamise seadus — III lugemisel. Rahaasjanduse komisjoni aruandja **L. Johanson** (loeb): Narwa linna sōjaaegsete wōlgade kustutamise seadus.

Juhataja J. Kuk: Panen hääletamisele. (Hääletatakse.) Pealkiri on wastu wōetud.

Aruandja L. Johanson (loeb): § 1. Wabadussōja ajal riigikassalt saadud ja praegu weel wōlgu olewad Narwa linna laenud ühe miljoni marga suuruses kustutakse maha.

Juhataja J. Kuk: Panen hääletamisele. (Hääletatakse.) § 1 on wastu wōetud.

Aruandja L. Johanson (loeb): § 2. See seadus astub jösse tema wäljakuulutamisega „Riigi Teatajas.“

Juhataja J. Kuk: Panen § 2 hääletamisele. (Hääletatakse.) § 2 on wastu wōetud. Panen selle seaduse lõpuhääletamisele. (Hääletatakse.) See seadus on wastu wōetud.

Aruandja L. Johanson: Teen ettepaneku seadust maksma panna ilma redaktsiooni komisjoni kätte andmata.

Juhataja J. Kuk: Panen ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse.) Ettepanek on wastu wōetud.

Riigikogu läheb järgmise päewakorra-punkti juurde.

15. Riigi 1922 a. eelarwe — I lugemisel. **A. Anderkopp** (töer.): Riigi eelarwe puhul meie rühma nimel wälja astudes, ei

mõtles ma seda mitte korrata, mis üksikute Riigikogu liigete poolt siin juba ette kantud. Samuti ei mõtles ma praegu üksikasjalikult peatama jääda üksikute ametkondade juurde, mil puhul meie eelarwe üksikasjalisel arutamisel kuulda saame. Mis meid praegu eriti huwitab on see, et eelarwe iseenesest ära määrab üldise aluse, kuidas käesolewal aastal tahetakse riigi majapidamist ja poliitikat juhtida. Kuid selle juures ei saa salata, et eelarwe

ükski on ikkagi kuiw kondikawa, mille kõrwal wäga tähtis on walitsuse waitsemise üldine poliitika. Sellepärast ei saa meie keelduda selle üldise koniikawa kõrwal walitsuse sihtide ja põhimõtete juures lähemalt peatamast.

Peame otsekohe tunnistama, et walitsuse põhimõtted ja sihtjooned meie mitte seda selgust ei paku, mis nad peaksid andma. Meil on koguni hüüdsõnaks saanud, et walitsus waikib, waikib ronkem kui seda tarwis. Mõnede küsimuste kohta, kus wiimasel ajal enne jõulut walitsusrünmad õige palawaks läksid ja mille kohta walitsusrühmade wahelisel nõupidamisel kõneldi, saadi osalt selgust ja jõui kokkuleppele. Kuid seal tulid käsitamisele ainult teatud küsimused, kuna muust midagi ei kuulnud. Sarnaste nõupidamiste juures on loomulik, et suur osa Riigikogust nendest läbirääkimistest osa wõtta ei saanud. Seega ei saa neid läbirääkimisi aluseks wõtta, kuna õieti meie rahwaesitus ja terve maa selgust peaks saama selle üle, mis meie walitsus tahab, kuidas ta mõtleb walitseda ja missugused on need põhimõtted ja sihtjooned, mida käesolewal aastal riigi walitsemise aluseks tahetakse panna. Samuti ei saa neid sihtjoone kätte näidata eelarwe ise, mis ainult üldist kondikawa pakub, aga walitsemise sihtidest waikides mööda astub. Kuidas nende eelarwesummade piirides riiki walitseda, seda ütles alles sootu teine asi, s. o. tegelik walitsemise põhimõte. Mitte kuiwade arwudega, waid rohkem elawas sõnas tahab rahwaesitus ja maa neid põhimõtteid ning sihte teada saada, mis walitsus omale eesmärgiks on seadnud ja mida mööda tema tahab käia ning oma antud lubadust pidada.

Samuti ei saa ka tunnistada, et seaduseelnõud, mida walitsus rahwaesitusele esitab, täielikku selgust saaks tuua, sest iga seaduseelnõu puudutab ainult teatawat asjaolu, mille jaoks tema wälja on antud ja ei ole tema kaudu wõimalust kõiki sihtjooni, mida riigi walitsemine tarwitab, päewaselgena ja walgena näha. Kuigi walitsus on püüdnud üksikute seaduseelnõude esitamisel mõnda üldist joont puudutada, peame meie aga teisest küljest tunnistama, et ka seaduseelnõude wäljandmise juures walitsus teid on käinud, mis sugugi wastuwõetawad ei taha olla. Meie oleme näinud mitte ainult seda, et walitsus oma seaduseelnõusid kaitsemas ei ole, waid meie oleme koguni rohkem tunda saanud, et komisjoni juures ükski

kud walitsusliikmed, kui wastaw seaduseelnõu arutamisel on olnud, ükskseise wastukäiwaid sihte üles seadwad; oleme näinud, et walitsus Riigikogus seisukohte lasseb wastu wõtta, mis temale sugugi ei meeldi. Alles siis, kui seadus wastu wõetud on, siis tullakse walitsuse poolt etteheidetega, mispärast niisugune seadus on wastu wõetud ja sellega walitsusele liig suured raskused ette on pandud. Nii näeme, et walitsuse poolt puuduwad need sihtjoonte äramääramised, mis loomulikult peaks olema, ehk kui tahetakse selgusele jõuda nende põhimõtete üle, kuidas walitsemine peab sündima ja missugust teed mitte ei peaks käima.

Niisugune ülesastumine walitsuse poolt ei ole mitte loomulik ja meie tahame sellepärast loota, et eelarwe II lugemisel, kus üksikute ametkondade eelarwed läbi wõetakse, walitsus mitte ei keeldu wastawate seisukohitadega, wastawate üldiste põhimõtetega esinemast, et tarwilikku selgust anda rahwaesitusele ja selgust anda terwele maale. Sarnase tegewuse tagajärjed annawad end väga kibedalt üldiselt tunda ja nimelt kõige pealt selles, et meil ei ole olemas riigis asutust, kes walitsemise eest wastutama peaks ja suudaks.

Põhiseaduse põhjal on Wabariigi Walitsus see, kes riigi julgeoleku ja muu walitsemise eest wastutaja on. Kui aga nüüd olukord sarnasena välja kujuneb, et walitsus seaduseelnõud sisse annab, nende eest mitte wälja ei astu, Riigikogu need teistsuguselt seisukohalt wastu wõtab ja walitsus peale selle seletab, et ega mina seda teinud ei ole, seda on Riigikogu teinud, siis on loomulik, et see „mina“ selle eest ei wastuta, Riigikogu aga põhiseaduse põhjal juba wastutada ei saa. Nii oleme meie umbkotti sattunud, kust meid walitsetakse ilma, et keegi olemas oleks, kes walitsemise eest wastutaw oleks. See annab ennast igalpool tunda, ta annab ametkondade tegewuses end tunda, sama ka meie eelarwes ja tema kokkuseades, nagu mul warsti wõimalus saab olema seda näidata. Teine sarnase talituswiisi tagajärg on see, et meil praeguse walitsemiskorra juures ühtlane walitsemiswiis puudub. Nagu Riigikogu liigetel teada, on juhtumisi ette tulnud, kus üksikute ametkondade wahel väga ja väga terawaid lahkuminekuid awalikuks on tulnud, mida meie arwates siis mitte ei oleks olnud, kui walitsus teistsugust teed oleks

käinud, selgeid sihte mööda, millest kõrwalekaldumine poleks nii kerge olnud.

Kui niisuguses walitsemiskorras edasi minnakse, nagu meil praegu mindud on, siis on arusaadaw, et walitsus ühelt poolt täiesti eemale läheb rahwaesitusest. Rahwaesitus ei tea walitsusest peaaegu midagi. Seda tunneme juba ka praegu. Senni Riigikogus üldisest poliitikast kõneldud ei ole. On ikka selle peale tähendatud, et meie walitsus üleliiga waikib, et rahwaesitus ja rahwas ei tea, mis walitsus tahab. See on ennast juba tunda annud ja saab weel rohkem ennast tunda andma maal. Maal ei teata midagi walitsuse poliitikast ja ometi tahab maa selgust saada.

Tõsi, meil on rasked ajad praegu weel edasi, riigi ehitamine kestab ikka weel edasi. Kuid peame siimas pidama, et mujal riikides, seal kus sündmused väga rasked olid, kus sõda täiel määral kees, ei saanud walitsus keelduda rahwaesitusele ja terwele maale kindlat ja selget pilti andmast. Minule tuleb meelde Prantsuse wabariik, läinud sõjaajal. Isegi sel ajal, kui Prantsuse wäerinnal väga suured augud sisse löödi, läks parlament nii kaugele, et tema walitsuselt nõudma hakkas seletusi selle kohta, kuidas wäerinnal peensuseni seisukord on. Alles siis hakkas Clemenceau wastu. Kõigist muust pidas walitsus loomulikuks rahwaesitusele teada anda. Arusaadawalt wõib küll seletada seda parlamendi meeoleolu sõjaegse nähtusena, kus walitsusele kallale kiputakse, kui wäerinnal midagi halba juhtub, seisukorda wiimase peensuseni teada tahetakse. Meil oli samane lugu: kui meie wäel natuke halwemaks läks, siis oli kodus jälle teataw meealewaldus otsekohe lahti. Kuid alles siis peeti Prantsusmaal wõimalikuks otsekohe öelda, et niisuguste küsimustega kõige parema tahtmise juures rahwaesitust siiski rahuldada ei saa. Ainult siis tegi Clemenceau eitawa liigutuse ja ütles: „Je fais la guerre.“ See oli erakorralisel ajal, kus selgust suudeti kõigis asjus ette tuua. Meil peaks see juba praegu kaugelt rohkem wõimalik olema. Meil aga seda mitte ei tehta. Arusaadaw on, et sarnasel juhtumisel, kui walitsus rahwale ei ütle, mis tema tahab ja mõtleb, ühendus rahwaesitusega ja maaga tingimata nõrgaks peab muutuma ja walitsus ühes temaga. Ja meie peame tunnistama, et meie walitsus nõrk on. Walitsusel ei ole seda autoriteeti maal, mis tal olema peaks. Temal ei ole mitte seda usaldust rahwa keskel, mida tema

tingimata tarwitab. Sellega on ka põhjendatud osa etteheiteid, mida walitsusele tehakse kõiksuguste väikeste ja suuremate asjade pärast. Wäga palju tuleb see just sellest, et maal ei teata, mis walitsus tahab ehk mõtleb teha, ei teata mitte, mida see walitsus tahab. Ka ei ole maal usku, et walitsus tugew on, ja et ta midagi ära teha suudab.

Kogu see üldine poliitika annab ennast üksikute ametkondade tegewuse juures wäga ja wäga selgesti ja tuntawalt näha. Ei saa öelda, et meil tahtmine puudub, kuid meil puudub kindlus ja selgus walitsemise suhtes. Ei taheta ühendust pidada nendega, kes seda ühendust omapoolt otsiwad. Wõtame kõige pealt ametkonna, millel kõige suurem wäljaminek on. Esimeses järjekorras on sõjaministeerium. Wiimase juures leiame meie, et wiimaste kuude, wiimaste aastate jooksul on terve rida temale niisuguseid etteheiteid tehtud ja temast paljugi päewawalgele toodud, millest waikides mitte mööda minna ei saa. Siin peame aga tunnistama, et walitsus seletuse andmiseks maale ja rahwaesitusele midagi ei ole teinud; see igatahes enam nii edasi kesta ei wõi. Kui see seisukord niisugusel kujul edasi läheb, siis ei ole meil mingisugust kindlustust, et need nähtused, mis praegu wäga halwad on, tulewikus weel halwemaks ei muutuks.

Minul isiklikult ei ole mitte niisugust arwamist, et walitsusel ei oleks wõimalik seletust anda. Minul tuleb meelde läinud kewadel juhtumine, Rakwere mõisa asjus, mis / enesest wõrdlemisi õige wäike oli, oma üleriikliku tähtsuse poolest, kusjuures aga siiski leiti wõimalus sõjaministri poolt tundidewiisi peatada. Sarnase ühe juhtumise juures oli küllalt aega sõna wõtta.

Praegu aga, kus terve rida süüdistusi selle ministeeriumi vastu esile on toodud ja mida üks eriajakiri oma peaülesandeks on teinud, seal ei leita mitte wõimalust selge sõnaga wälja öelda, kuidas asjad õieti on ja kuidas nad edasi saawad kestma. Wäga arusaadaw on sarnasel puhul, et rahulolematuus maad wõtab, kaswama peab. See ei ole kellegi saladus, et kui praegu wagunis sõita, siis wõib näha, kuidas al'amad ohwitserid „Walwet“ lugeses hüüdsõnu laiali lasewad: Staap laiali, sõjawäe keskastused laiali. Kui sarnased tundemärgid awalikkuse ette tulewad, siis annab see tõendust, et meie oleme sei-

sukorra ees, mis wäga kurb on. Läheme natuke edasi. Wõtame nende paberite hulgast ühe, mis meile täna kättesaadawaks on tehtud, siis leiame meie seal kirjelduse wäga kurwa juhtumise kohta, mis Tallinna wahipataljonis aset on leidnud ja mida, minu arwates niowiisi mitte jätta ei wõi, seda rohkem, et kuulda on, et ka mujal sõduritele käte külgepanemist ette on tulnud. Sarnased nähtused ei tohi kuidagi meie juures enam korduda. Siin on kohapeal karmi kätt ja rohkem järelwaatust waja! Meil istutakse aga liig palju kodus. Meeleolu laguneb, paremad inimesed ei taha süüdistuste pärast püsida, lahkuwad. Meil aga waikib walitsus.

Edasi peataksin ma tsensuuri-küsimuse juures. Niipalju, kui arwata wõib, kestab meil praegu kirjade tsenseerimine ikka edasi. Mina ei tea, missugusel alusel see enesest sünnib, kuid ma tean ühte, et kui omalajal ühes komisjonis küsimus arutamise all oli, kas saab ülemjuhataja-instituuti ära kaotada, siis kaaluti, kas temaga ühes kaduw tsensuur tühja kohta ei jäta. Seal arwati aga just kõrgemate sõjawäelaste poolt, et see iseäralisi raskusi mitte ei tee, ja et tsensuuri on wõimalik ära kaotada. Kuid niipalju kui mina tean, kestab see protseduur praegu ikka weel edasi, selle peale waatamata, et meil tegelikult ülemjuhataja-instituut juba mõnda aega likwideerituna seisab ja tsensuur ammu kadunud oleks pidanud olema. Ka siin puudub selgus.

Igalt poolt on etteheiteid tulnud selle üle, et meie maauuendus wäga raske koorma peale pannud neile, kes maauuendusest tegelikult kasu peawad saama, s. o. praegustele asunikukudele. See tuleb kõige pealt sellest, et riigi ja asunikukude wahekorid senni mitte selgelt ära määratud ei ole. Nõudmine, et põlise tarwitamise seadus wõimalikult kiirelt maksma pandaks, ei ole mitte tähtmist leidnud. Küll on hiljuti üks seaduseelnõu sisse antud, kuid mina ei ole isiklikult temaga mitte põhjalikult tuttaw ja ei tea sellepärast ütelda, kuipalju ta wastuwõetaw on. Üsikum arwustused aga, mis ajakirjanduses on esile toodud, näitawad, et ka siin liig kergelt asja on wõetud ja et see seadus mõndagi uuendust tahab, enne kui tema tegelikult suudab riigi ja asunikukude wahel kindlat wahekorida luua. Seega wiibib asi weelgi. Mind imestab kõige selle juures üks asi, et meie parempoolsed ringkonnad, kes alati ette heitnud on, et walitsus ei ole suutnud kindlat wahe-

korda tõmmata meie riigi ja asunikude wahel, et need ise wahekorra kiire lahendamise suhtes kaasa aitata ei tana. Mina kuusin täna, et maakommisjonis on kaalumise all olnud küsimus, kui tihti maakommisjon koos peab käima. Parempoolsed ringkonnad, põllumeeste esitajad, on aene wastu, et maakommisjon tihedamini koos käiks.

Meie esimeseks ülesandeks peab olema põlise tarwitamise seadust nii ruttu, kui wähegi wõimalik, kiires korras maksma panna, olgu tema sisu üks wõi teine, kusjuures asunikul õigus peab olema tema sisus kaasa rääkida. Kujdas saab aga asunik senni, kui ta ei tea, kas ta kohale jääb, ehitustega peale hakata?

Teine küsimus, mis ammu kaalumise all on olnud, aga mis senni paigalt ei ole nihkunud, on tasuküsimus wõõrandatud maade eest, summa kohta, mida tahetakse endistele omanikkudele maksta. Meie teame, et rääkimata neist etteheidetest, mis kodumaal selles küsimuses esile tulewad, wäga palju etteheiteid ka wäljamaal tehakse. Wastawad ringkonnad on maareformi all kannatanud: tasuseaduse puuduse põhjal on nad aga wõimaluse saanud meie wastu igalpool üles astuda. See ülesastumine on wiimasel ajal wäga suurt hoogu wõtnud. Üks härradest, kes vähemusrahwuste seisukorda käsitas ja selleks otstarbeks reisi Euroopasse ette wõttis, kõneles Inglismaal ühe wäga lugupeetud seltsi peakoosolekul vähemusrahwuste õiguse küsimusest; peasjalikult oli kõne all Baltimaa seisukord. Eesti juures peatades, ei puudutanud muud jällegi, kui tasuseadust, kus kibedad etteheited kõlalsid. Arusaadaw, et sarnane kord meile wälispidi palju kahju toob.

Kolmas küsimus, mis ka mitte kaugele ei nihku, on asunikude toetuse küsimus. Siin wõiwad olla täiesti lahkuwaid waated, kuid siiski peab tunnistama, et selles asjas nähtawale tulewad niisugused asjaolud, millega kuidagi leppida ei saa. Mina kuulsin eile huwitusega rkl. härra Arro seletusi, kus tema leidis, et meie põllutööstuse eelarwes olla liig wähe põllumehi tähele pandud, wõrreldes Daanimaaga. Siin on täiesti küsitaw, kuipalju wõime end Daanimaaga wõrrelda, sest Daanimaal ei ole maauuendust, mis meil praegu käimas on, ja sellepärast on seal wõimalused hoopis teised, kui meil. Minule on huwitaw, et härra Arro arwas, et meie oma põllutöö toetuse peale oleks pidanud suuremaid summasid

wälja andma asunikude ja maareformi kuul. Mina ei saa mitte sellele seisukohale asuda, sest meil tuleb esimeses järjekorras maareform läbi wiia. Mina arwan, et see kahe jänese tagaajamine oleks, kui härra Arro seisukohale asuda, kus kumbagi kätte ei saada. Riik on maareformi teostamise oma peale wõtnud, milleks kõik oma jõud peame koondama; senni tuleb teisi wõimalusi kärpida — sinna ei ole midagi parata.

Wististe on kõik põhimõttelikult sellel ühel arwamisel, et meil asunikka toetada tuleb. Kuid kuidas, siin lähewad arwamised juba lahku. Seda nägime, näituseks, tänase juhtumise juures, s. o. ehituslaenu andmise küsimuses, kus tahetakse ühe aasta jooksul 70 miljoni wälja anda. Läinud aastal laenude wäljaandmiseks asunikkuudele oli määratud 50 miljoni marka. Wäljaandmise tingimused olid sedawõrd keerulised, et paljud laenu pärast liig raskest waewa pidid nägema, sellepärast, et lasti enne laenusamist mitu ja mitu korda mitmesuguseid asutusi mööda jooksta. Kui nüüd aga antakse riigi poolt asunikkuudele ehituslaenuks 100 miljoni marka, ja seda kahe aasta peale, selle kõrwal aga linnadele, kelle ülesanne praegusel ajal kahtlemata palju wäiksem on, kui neil, kes maauuenduse abil peawad riiki üles ehitama, ehituslaenuks aasta jooksul üksi 70 miljoni, siis pean ma ütleva, et siin on arwud segi paisatud, et meie maauuenduse tähtsusest ikka weel aru ei saa. Härra Arro ütles, et meil on põllutööriik, kuid tänase Riigikogu waatekoha järele otsustades ei saa seda mitte öelda, sest meil tahetakse enam linnades korterikriisi lahendada, aga mitte maaolusid korraldada.

Kogu maauuenduse juures peatades, ei räägi ma mitte põllutööstuse tegevusest, waid ainult üldistest sihtjoontest. Meil walitseb rahwa hulgas maauuenduse kohta niisugune tunnetus ja arwamine, nagu ei tahetaks maauuendust nii läbi wiia, nagu see wõimalik läbi wiia, ja nagu töötatakse sellele wastu. Wõib olla, wastatakse minule selle peale, et teie inimesed ajawad niisugust juttu laiali. Kuid asi on hoopis teisiti. Ma lugesin hiljuti huwitusega ühest lehest, mis minule oma waadete poolest wõõras on, et paari päewa eest on Wiru maakonnawalitsuse poolt, kus teatawasti mitte meie inimesed ei istu, waid parempoolsed, põllumeestekogudega alates, walitsusele saadetud maareformi teostamise asjus märgukiri,

milles teatatakse, et Wirumaal mõisade väljaandmisel on niisugune olukord tekkinud, mida kuidagi wiisi ei saa loomulikuks pidada. Mõisast, kus üle 30 koha, antawat välja ainult 4—5 kohta. Põllutöoministri abi korraldusel, ei ole raske arwata, missuguse abi korraldusel... (Hüüded: R a a m o t!)... on antud terve mõisasüda, kus juba kohad ette määratud olid, endise omaniku kätte tarwitada. Mina ei tea neid andmeid, nende eest wastutab parempoolne Wiru maakonnawalitsus.

Kuid niisugused teated näitawad rahwa meeoleu, millele maakonnawalitsus omalt poolt juurde lisab. Kõik see ootab seletust.

Wõtame edasi siseministeeriumi. Üheks walusamaks aineks on praegu kogukondade eelarwete ja nende puudujääkide küsimus.

Keegi ei saa salata, et suurem osa kuludest meie kogukondades, just maakondade juures, langeb meie haridusasja peale ja sellepärast ka siitkaudu püütakse nüüd kogukondade majandust loomulikumatessse rööbastesse ajada. Tekib küsimus, kuidas neid väljaminekuid tegelikult wõimalik katta oleks. Siinjuures tahaks ma Riigikogu liigetele meelde tuletada, et siis, kui õpetajate palgaseadust arutati, otsusele jõuti, et kogukonnad seda maksta ei suuda ja kuuldawale toodi, et walitsuse poolt selleks tingimata abi ja toetust tuleb anda. Nüüd, kus tegelikult abi tarwis on, kus väljawaated väga kurwad on, ei ole walitsuse toetusest enam kuulda. Igatahes praegu on kõik endised lubadused ununenud.

Kuidas siis tegelikult neid puudujääke eelarwes katta? Wiimasel ajal on nimelt väga huwitaw asjaolu awalikuks tulnud. Nimelt peale selle, kui siseminister pikema seletuse andis meie omawalitsuste seisukorra kohta ajakirjandusele, on Wiru maakonnawalitsuse poolt ringkiri awaldatud, mille omal ajal siseministeerium saatis, kus otsekohe seletatakse, „et seadke eelarwe kokku ja kui puudujääk tuleb, siis näidake ära, kuidas uute maksude näol puudujääki katta.“ Seda ka tehti. Pärast protesteeritakse. Siis olid puudujäägid wõimalikud, arwati, et nad paratamatad on. Ja kui nüüd selle põhjal omawalitsused eelarweid kokku seadsid, siis awaldati korraga, et niimoodi ei wõi eelarweid kokku seada. Kuidas siis nimetada sarnast selgusetust? Mina ei hakka

waidlema siin selle juriidilise küsimuse üle, kuidas siseminister eelarweid protesteerib, kuid minul on aga tundmine, et siseminister ei kontroleeri eelarweid mitte ainult sisuliselt, waid ka nende otstarbekohasuse seisukohalt. Mina arwan, et see seaduslikkusega kuidagi ühendud ei ole. (Siseminister K. Einbund: Pole õige! — Hüüe: Ega see paha ei ole!) Iseasi on see alus, mille põhjal Teie protesteerite, teine asi aga see, kuidas Teie, härra Einbund, seletate — koolikuld suured, haigemaja kallis, — see on ikkagi otstarbekohasuse printsiiip. Kõige pealt oli minule väga üllataw see seisukoht, mida maakondadeliidu nõukogu oma resolutsioonides oli wõtnud. Peab tähendama, et nimetatud nõukogus inimesi kõikidest poliitilistest erakondadest leidub ja sellepärast ei tohi mitte oletada, et need resolutsioonid mingisuguse poliitilise erakonna kitsarinnalsuse all kannataks. Need resolutsioonid on sedawõrd huwitawad, nii et neid teile enesele ette kanda luban.

„Seisukoha wõtmine 1922 a. eelarwete protesteerimise kohta.

1) Siseministeeriumile esitatud 1922 a. eelarwed on kõik kohtukorras protesteeritud, eelarwete seaduse § 73 põhjal, sel põhjusel, et eelarwe kulud tuludega ei ole kokkukõlas. Seadustega ja keskwalitsuse määrustega maakondade peale pandud kohustused nõuawad aga kaugelt suuremaid väljaminekuid, kui annawad wastawate seadustega lubatud sissetulekud. Sellepärast on lausa wõimatu siseministeeriumi nõudmist eelarwe asjus täita, waatamata selle peale, et siseministeerium seda kohtuteel nõuab, järjelikult ei ole maakondadel üldse wõimalik 1922 a. kohta seaduslikku eelarwet kokku seada ja nad peawad käima 1921 a. eelarwete järele. Kuid ka 1921 a. sissetulekust ei jätku seaduses ettenähtud väljaminekute katmiseks, sest 1922 a. kohta puuduwad need sissetulekud, mis lisamaksuga 1921 a. jaoks on lubatud; samuti ka need summad, mis keskwalitsus 1. jaan. kuni 1. augustini õpetajate palkade wäherahaks maksis. Et aga kohtuotsuseid maakonnawalitsused täpipealt peawad täitma, tegelikult neid aga täita ei saa, siis on maakonnanõukogud sunnitud oma tegewust lõpetama, mille juures maakonnanõukogude liikmed kohtuotsuste mittetäitmise pärast wastutusele wõetakse. Samuti wõetakse maakonnawalitsused wastutusele, kui nad sunduslikkude väljamine-

kute katmiseks summasid ilma eelarweta wälja annawad.

2) Siseministeerium on asunud sellele seisukohale, et maakondadel on sunduslikud ainult need wäljaminekud, mis seaduste läbi on peale pandud, eitades maakonnanõukogude eneste algatust. Kuid 1920 a. on maakonnad nendele lubatud seaduslike sissetulekute piirides ellu kutsunud mitmed asutused, hoolekande, terwishoiu ja põllumajanduse edendamiseks — koolid, haigemajad, warjupaigad jne. Need asutused ei ole maakondadel siseministeeriumi protesti motiividel sunduslikud, kuid maakonna hea käekäigu jaoks on nad hädatarwilikud. Otsused, millega need asutused ellu kutsutud, on siseministeeriumi poolt sanktsioneeritud ja kuni 1922 a. ei ole siseministeerium nende peale wäljaantawate summade wastu protesteerinud. Maakondade puudujäägid ei ole tänawu mitte kujunenud nende asutuste ülalpidamise kuludest, waid sellest, et 1921 a. seadusandlisel teel maakondade sunduslisi wäljaminekuid suuresti tõsteti, ilma et nende katmiseks allikaid oleks näidatud.

Nende asutuste sarnasel kujul lõpetamine on läbi wiimata ja riikliselt hädaohtlik. Kui kõik need ettevõtted kõrvaldada, mis siseministeeriumi protesti motiivides ette nähtud, siis kaotawad omawalitsused, kui niisugused, oma mõtte ja muutuwad keskwalitsuse kantseleideks. Sarnane seisukoht käiks põhiseaduse § 75 wastu.

3) Kõike seda kokku wõttes, leiab maakonnaliidu nõukogu, et siseministeerium oma wormilise õiguse peale toetades maakondade eelarwete protesteerimise juures ühekülgselt ja mitte küllalt otstarbekohaselt on talitanud ja maakonnawalitsused wäljapääsemata seisukorda saatnud, mille tagajärjel Saare maakonnawalitsus on sunnitud olnud oma tegewuse likwideerimisele asuma. See seisukord ähwardab weel käesolewal aastal ka teisi maakonnawalitsusi.“

See on maakonnaliidu otsuste wäljawõte, mille erapooletuse juures wist kellegil ei maksaks etteheiteid tegema tulla. Need resolutsioonid on tehtud nõukogus, kus esitul on enamasti kõik poliitilised erakonnad, ja kus ei peaks mingisuguseid poliitilisi eeldusi olema.

Härra siseminister tähendas mulle wahele, et abinõude otsimine kogukondade puudujääkide katmiseks ei olla mitte siseministeeriumi asi. Wõib olla, on härra

siseminister sama kaugel, kui ta läinud aastal Pärnu asjas oli, kus ta selle asemel, et terawat wahekorda lahendada wastas: „Olge hea ja tehke!“ Ma ütlesin juba siis ja ütlen seda ka praegu, et omawalitsustes puudusi on, kuid walitsus peab nende puuduste kõrwaldamiseks teid leidma. Kui aga walitsus ütleb, et puudused küll olemas on, aga meie neid ei kõrvalda, ütleb „olge head ja tehke teie“, siis on sarnane seisukord lubamata.

Härra siseminister on see, kes neid puudusi, mis praegu kogukonna ja omawalitsuste elus olemas, koigeparemini tunneb. Kui nüüd walitsus mingisugust seisukohta pole wõtnud, siis oleme selle juurde wälja jõudnud, et meil seigust ei ole, kuhu õieti minna tahetakse ja kuidas seda rasket seisukorda lahendada. (Siseminister K. Einbund: K a h a o n w a j a!) Kas Teie siis arwate, et muud teed ei ole, kui: paneme paberimasina käima!... Tulge oma seisukohtadega, kõneleme, kuid ärge waikige ja ärge laske kogukonde teadmatuses olla.

Wõib olla, öeldakse, et meie omawalitsuste kätte on liig suured ülesanded teostada antud ja sellepärast neid nüüd piirama tuleb hakata. Niisugune arwamine on nähtawale tulnud meie parempoolsetes ringkondades. Teiselpoolt tulewad aga nähtused awalikuks, kus omawalitsuste tegewust ei taheta mitte wähenendada, waid koguni suuremaks teha. Ma lugesin härra Laidoneri kõnet, kus tema tähendas, et maanteede korraldus, mis praegu keskwalitsuste käes, tuleb neilt ära wõtta ja omawalitsuste kätte anda. Eelarwes on selleks määratud 54 miljoni marka ja see ei ole mitte wäike summa. Nii tahetakse siis teiselt poolt kogukondade wõimkonda koguni suurendada. See kõik näitab, et meil selget pilti omawalitsuste kohta ei ole. Et meil niisugused tähtsad küsimused enam ehk wähem kahe silma wahele jäetakse ja teiste wähenähtsate küsimuste arutamisele asutakse, on enam kui imelik. See laseb ennast seletada ainult walitsemiskorruga, mis meil tegelikult praegu maksmas.

Meie teame, näituseks, väga hästi, missugust nurinat ja meelepaha rahwa hulgas omalajal näpupasside wäljaandmine nende pikkade sabadega sünnitas. Nüüd räägitakse walitsuse eelarwe kawas uuesti summast, mis mingisuguste passide wäljaandmiseks määratud. Siseministeerium on seletanud küll, et need

mitte passid, vaid isikutunnistused olla. Neid plankisid lähemalt silmitsedes, seigus aga, et esimese küije peal on tõesti isikutunnistuse nimetus, kuid teisel küljel on juba sees nimetus: passiomaniku päewapiidi kont. Ma ei saa aru, miks summastid wäija loopima tahetakse hakata asjade peale, mis mitte hädatarwiikud ei ole ja teised täntsad küsimused, mis nii palawad, kahe siima waneie jäetakse. Seda on nähtawasti eelarwe-komisjon ka hinnanud, ja summat wähenud. On olemas weel teine asi, mis iseenesest küll wäike, kuid wäga iseloomulik, see on meie politseimunder. inimesed hakkawad juba ise naerma selle igawese wahetamise, kannuste, mõokaqe jne. üle. Kõigi niisuguste tühiste asjadega saab tegemist tehtud, kuna suured küsimused otsustamata jäetakse.

On teada, kui kibedaks Petserimaal olud kujunenud. Omal ajal pandi walituse poolt § 12-a põhjal seadus maksuma, millega siseministeeriumile õigus anti Petserimaad uutesse waldadesse jaotada. Piirid said ministeeriumi poolt Riigikogu komisjonis ette toodud ja lepiti nendega kokku. Nüüd olla aga sootu uued piirid aetud ja seda wäga õnnetult kohalikkudele oludele, mis elanikkude seas niisuurt meelepaha on sünnitanud, et seda kuidagi enam maha suruda ei wõi. Misjaoks seda tarwis oli? Mis jaoks oli tarwis Riigikogu komisjonides seda ühtemoodi seletada ja kohapeal teisiti ette wõtta? Teisest küljest on Petserimaal ilmsiks tulnud nähtus, mida kuulda saanud oleme, see on rahwustamistung, rohkem kui seda praegused olud lubawad. Kõige hea tahtmise juures Petserimaad uuesti üles ehitada, ei wõi meie selle peale üle minna, mille all ise aastasadadid oleme kannatanud. Mina ei taha pikemalt selle juures peatada, arwan, et meie Petseri saadikud sellest lähemalt kõnelewad. (W. L i n n a m ä g i (kristl.): A s i p o l e n i i h u l l.) Teil wõib küll kõik korras olla, sest härra Linnamägi'l on alati suuremalt osalt kõik korras, kuid lubage mind tõendada, et see mitte nii ei ole. Kui teie wastupidi arwate, siis tulge ja tõendage seda. Juba härra Martna kutsus Teid wälja, seletama, kuid seletusi Teie poolt ei järgne.

Ma ei taha kaugeltki mööda minna oma inimestest ja pean astuma meie wälisministeeriumi juurde. Ei saa salata, et wiimasel ajal mõnigi küsimus meie wahekorras naabritega esile on tulnud, kusjuures kuulda on, et meie endid ühe lähe-

ma naabriga sidunud oleme. Kuid Riigikogu ei kuule sellest midagi. Uhel koosolekul juhti aga kõrvalt iahelpanu selle peale, et need iahemad teated olemas on ja ajakirjanduse kaudu härra Meierowitsi sõnadest meie kodumaale on jõudnud, kuna meie rahwaesitus nendest sündmustest midagi ei tea. Samuti on lugu teistes küsimustes. Wäga palaw oli omal ajal Karjala küsimus, kus meil siis wäga arwäärt ülesanne osaks sai, wahemeheks olla selle küsimuse lahendamises, mida küll wastu ei wõetud. Kuid ka selle küsimuse üle ei ole siin aru antud. Edasi Wene wõlgade küsimus. Kõneldakse, et kuskilt mingisugused nõudmised olla tulnud, kas ametlikult, wõi poolametlikult, seda meie ei tea, selle peale waatamata, et mujal selle küsimuse üle palju rohkem on kõneldud. Mina arwan, kui tahetakse, et võimalus oleks sellest koormast lahti saada, mis meie peale weeretada wõidakse, siis on wastuwäited, mis, mida warem seda parem, ette tuua tulewad. Ma arwan ka, et Riigikogu on üheks wäga suureks aparadiks, kes niisuguseid wäiteid, mille põhjal seda koormat meile peale weeretada tahetakse, ometigi pareerida suudab. Ei ole ju see küsimus enam mingisugune saladus, sellest on ometi ajakirjanduses, iseäranis wäljamaal, kümme korda rohkem juttu olnud, ainult meie rahwaesituse ees tahetakse seda warjata. (M. M a r t i n a (sd.): S a l a d i p l o m a a t i a.) Wõi jälle Wene asjad, mille tõttu meie praegusele wälisministrile wäga palju etteheiteid on tehtud, mis mõnel puhul ajakirjanduses pea igapäew kõneall oli, — ka selles küsimuses ei ole palju kaugemale saadud. Meie ei tea mitte, kuipalju siin kellegil süüdi on, missugust teed tahetakse edaspidi käia. Igatahes nii edasi minna on ikkagi natuke raske.

Edasi on meil ametkond, mis kunni wiimase ajani pea täielikult ilma juhita on olnud, kus küll ajutine juhataja oli, kes aga oma loomuliku suure töökoorma tõttu oma ülesannet täita ei ole suutnud. See ametkond on nimelt töö- ja hoolekandeministeerium. Räägitakse, et meie maa-seadus üks suurematest rewolutsioonidest on. Üks Inglis publitsist on wäga terawmõtteliselt juurde lisanud, et see rewolutsioon parlamendis on. Mina arwan, ilma sõda on majanduslikul alal üksikute kodanikkude wahekorras weel kaugemale ulatawama rewolutsiooni läbi wiinud, kui see harilikult rewolutsiooni ajal on, see on rahawäärtuse langemine. Keskklassid

on selle läbi sedawõrd raskesse seisukorda wiidud, et nende olukord palju raskemaks on muutunud, kui wast üksikute tööliste olukordki seda on. Meil on tekkinud terve rida uusi waeseid, kes ennast kuidagiwiisi ära elatada ei suuda. Hoolekandekorraldus on meil aga väga ja väga puudulik. Wanad seadused ei ole senni mitte täiendamist leidnud, selle peale waatamata, et häda väga ja väga suur on. Puudused annawad ennast tunda, kuna meie hoolekandeministeeriumi üheks tähtsamaks ülesandeks lähemal ajal peab olema hoolekandeseaduse ja waeste eest hoolitsemise uuele alusele seadmine, mis wastuwõetawam on, kui praegune alus.

Samuti on lugu ka teisel alal, nimelt kinnituseadustega. Selle üle saame meie palju waielada, praeguste kinnituseaduste kawadega ei olda nõus, ettepanekud ei ole wastuwõetawad, kuid meie arwame, et kui ühed põhimõtted wastuwõetawad ei ole, siis on walitsuse kohus ometi eelnõu esitada, mis temale wastuwõetaw on, siis wõime selle üle rääkida, kas tahetakse niisugust teed käia, nagu walitsus ette paneb, wõi midagi muud juurde panna. Seda aga ei ole.

Wäga walusalt annab ennast tunda, et meie ametnikkudel igasugune tulewiku kindlustus puudub. Sellepärast lahkuwad paremad ametnikud teenistusest ja neid, kes siiski weel ametisse jääwad, ei oota sugugi roosiline tulewik. Siis on tingimata pensioni-seaduse elluwõimist tarwis, juba sellepärast, et paremad töäjõud ametist ei lahkuks, et halwemad asemele ei tuleks, mis kuritarwitusi järelduseks wõib tuua. Pensioni-seadus tuleb rutuliselt arutusele wõtta.

Wõtame edasi haridusministeeriumi küsimuse. Meil kaebatakse selle üle, et meil ideede puudus on, ja meie ei saa seda ka salata, kui silma ette tulewad need juhtumised, mis Paides sündinud, ja mis paari nädala eest Rakweres kordus, kus õpilaste ringkonnast mõrtsukatöö toime pandi. (W. Linnamägi (kristl.): See on ateismi tagajärg, materjalism ja omakas.) Teil, härra Linnamägi, on ikka üks põhjus, piibli puudus, aga ma arwan, et see asi sugugi nii lihtne ei ole. Teie oma usuga terwet ilma ikka teiseks ei tee, sest meie teame, et kuritarwitused just siis väga õitsesid, kui ristiusul kõige suurem mõju oli... Wõi wõtame Wiljandi sündmused, mis meile näitasid, missugune meeoleolu õpilasteringkondades walitseb. Siia juurde on wiimastel

päewadel weel Pärnu sündmused tulnud, kus ligi 140 õpilast koolist on wälja heidetud selletõttu, et õpilased streikima on hakanud. Nii kaugele oleme siis nähtawasti jõudnud. Kuidas on siis lugu meil noorsoo kaswatamisega, missuguste ideede peale on see rajatud?

Haridusministeeriumi ringkondades oli neil päewil Wiljandi juhtumiste põhjal nõupidamine, kus küsimust arutati, missugustest organisatsioonidest wõib õpiasi lasta osa wõtta. Seal tuli wälja, et haridusministeerium heameelega õpilastele lubab kolmesugustest organisatsioonidest osa wõtta, s. o. muusika, sport ja karskus. Kui aga tähendati kirjandusliste ringide peale, siis ei olnud haridusministeeriumi ringkonnad küll mitte otsekohe selle wastu, kuid tähendati, et kui niisugused soowiawaldused tuleks, et siis ka kirjanduslistele ringidele luba ei keelataks. Mina pean tõendama, et kui meie haridusministeerium õpilastes ei ole suutnud huwi äratada, et nad kirjandusliste ringidega tege mist tahaks teha, siis ei ole see haridusministeeriumi kaswatustöö kuigi suur. Sest on ju kirjandus aluseks, kust esimesed suuremad ideed saadakse.

Mina arwan, et siin ometi mõtlemä peab, kuidas meie õpilaste hulgas nende puuduste kõrwaldamiseks, mis seal olemas, teid leida, aga mitte niisugust teed, nagu ma hiljuti ühe lehe pilkepildis nägin, kus näidatakse, et haridusministeerium enam hakkama ei saa ja haridusküsimuse korralduse politsei kätte annab. (J. Piiskar (is.): Tema on ju politseid alati aidanud, eks politsei aidanud teda ka!) Eilse Riigikogu koosoleku ajal koolimajade ehituslaenu küsimuse juures selgus, et meil praegu nähtawasti selgust ei ole, missuguseks meie kooliwõrk kujunema saab. Ja ma arwan aga, et kooliwõrk oleneb ära meie omawalitsuse korraldusest üldse. Praegu ei ole meil aga selgust, missuguseks meie tulewane omawalitsus kujunema saab: kas meie jääme endiste waldade juurde wõi loodakse suuremad omawalitsuse üksused. See on praegu alles lahtine küsimus ja on loomulik, et seda küsimust ei saa koohtwalitsus ära otsustada. Senni ei saa aga ka lõpulikku wastust anda koolimajade kohta ehituse mõttes. Wanad tahawad aga küll alalhoidmist.

Eriti huwitaw on mulle üks asjaolu koolimajade ehituse puhul, et ei olnud kindlaid andmeid selle kohta, mis meie riigis haridus maksab. Ja kui see tõesti

nii on, siis peab ütleva, et meil haridustööd teha ei saa. Härra Kukk arwas, et see summa ühe miljardi peale ütatab, härra Annusson aga tähendas, et see summa nii suur ei ole, waid umbes 600 miljoni marka wälja teeb. Ootasin, et haridusministeerium tuleb ja ütleb, palju meil haridus tegelikult maksab. Seda aga ei sündinud. Nähtawasti ei tea walitsus isegi. Ja sellepärast ei tuleks ka mitte imestada, kui üksikud Riigikogu liikmed igauks isesuguste andmetega wälja tulewad. Seda küsimust oleks pidanud lahendada see, kel ometi need andmed olema peawad, mida meil kahjuks mitte ei ole. Eriti tahaks ma härra Arro'le öelda wastuseks tema ütelsele, et ühest rühmast kaks inimest kumbki isesuguseid arwamisi ette on toonud, et see sugugi imelik ei ole seal, kus walitsus isegi seletust ei suuda anda. Aga seal, kus asi päris kindel on, seal ei tohiks mingisuguseid lahk-arwamisi ette tulla, mis aga siiski just paremal pool on juhtunud. Ma tuletan meelde ainult ühe juhtumise Asutawa Kogu päewilt, kus siis, kui meie maaseadus arutamisel oli, üks selle ringkonna esitajatest, kuhu härra Arro kuulub, seletas, et meie mitte ei suuda põlist renti wastu wõtta, sellepärast et see meile üks wäga uus asi on. See oli nimelt härra Jürman. Ja peale selle tuli teine, sama rühma esitaja härra Uluots, ja ütles: Oi, see on üks wäga wana asi, see ei kõlba kuhugi, ta oli juba enne Kristust ja ka peale Kristust kõige aja. (N a e r.) Meie näeme siit, et arwamised wõiwad wäga lahku minna, isegi niisuguses asjas, mis enesest wäga selge on.

Teine küsimus, mis samuti paistab silma meie haridusministeeriumis, on meie kutsekoolide küsimus. Meil on üksikuid käsitöölisi kodumaal, aga kui Wenemaa tulewikus jalad alla saab, siis on kindel, et paljud nendest sinna lähewad laiemal tööpõllu tõttu. Juba praegu on meil käsitöölised puudus. Jõulu ajal rääkis mulle üks maapidaja, et tema tahab oma kodu ahju parandada ja selleks juba terwe talwe potisseppa otsib, aga mitte ei leia. See käsitöölised puudus suureneb meil iga päewaga. Uusi juurde tulemas ei ole, wanad aga kaowad. Selle puuduse kõrvaldamiseks on meil aga wäga wähe tehtud. Kõik rahwakooli lõpetajad ei suuda olukorra tõttu edasi minna keskkooli. Tekib küsimus, kuhu need inimesed peawad minema, kes rahwakoolidest tulewad ja keskkoolidesse minna ei saa.

Kutsekoolisid ei ole meil peaaegu olemas ja kawasid nende läbiwiimiseks pole ma ka kuulnud. See on wäga suur puudus meie tegelikus elus, mille kõrvaldamiseks haridusministeeriumi eelarwe mitte midagi pakkuda ei suuda.

Mis meil aga haridusministeerium wäga hästi nähtawale toob, see on asi, mida härra Linnamägi siin on nimetanud, s. t. usuõpetust uksest ja aknast. (W. Linnamägi (kristl.): Seda ei ole ju.) Kuulge, Teie tahtsite isegi walitsuse kriisi teha sellepärast, enne jõuluid. (N a e r.) Kuidas selle usu peale waadatakse, selleks üks wäike näitus. Palwepäewa õhtul helistasid mulle toimetusse paar-kolm inimest ja rääkisid, et meil olla riik kirikust lahus, hommikul sai kirikus käidud, aga õhtul olid kindod kinni palwepäewa tõttu. Kas see siis kiriku riigist lahutamine on?

Üldiselt kokku wõttes jääb meil tundmus järele, et meie walitsusel endal sihid selged ei ole, et meie walitsemine on mitmes asjas puudulik, ta on nõrk puuduste kõrvaldamiseks. Kuid ma ei taha siin liiga ette heita, sest walitsuse käed on ikkagi teatawas mõttes seotud. Juba seda tuleb arwesse wõtta, et meie riigivanemal riigipead ja walitsuse juhatajat ühtlasi tuleb etendada ja neid kahte ülesannet ühendada on ikkagi üsna raske. Asutawas Kogus sai selle peale tähelpanu juhitud, kuid sellest mindi mööda ja nüüd annawad tagajärjed ennast tegelikult tunda. (O. A m b e r g (kristl.): P a n e m e r a h w a h ä ä l e t a m i s e t o i m e !) P a n e m e , ma kirjutan kohe alla.

Teine puudus, mis meie walitsusel on, on see, et ta koalitsiooni walitsus on ja tõsiasi on, et niisugusel walitsusel ikkagi täielist ühtmeelt ei ole. Walitsust kokku seades pidid kõik rühmad wastastikku oma nõudmistes järele andma, sest wastasel korral ei ole mitte võimalust üldse walitsust luua. Ilma walitsuseta meie aga läbi ei saa ja teistsuguse walitsuse loomine oleks raske olnud, sest iga walitsus wõib ainult siis tööd teha, kui ta teab, et ta täna-homme mitte lahkuma ei pea. See on aga siis wõimalik, kui ta seljatab Riigikogu liigete enamus koondatud on. Ei ole loota, et meie suudaks end kõik kahte erakonda koondada; üks, kes walitseb ja teine, kes walitsusele wastasrinnas seisab, ja kui siis ühe walitsuse aeg üle, hakkab teine wastasrinnast walitsema. Sellest walitsemisüsteemist on pidanud ka suurriigid lahkuma. Inglis-

maa, kes alati kaheerakondlise walitsus-süsteemi alusel on seisnud, on pidanud sellest lahkuma ja üks parempoolsete juhtidest, nimelt Balfour tähendas hiljuti, et kaheparteiline süsteem, mis Inglismaal omalajal maksew oli, on küll wäga kena komme ilusatel aegadel, aga wististe ei ole inglismaal lootust enam nende aegade poole tagasi minna.

Kuid ka praegusel walitsusel oleks meie arwamise järele wõimalik rohkem ära teha, kui ta oma tegewuse üldpõhimõtted endale selgeks teeb ja nende üle rahwaesitusega kindlasti läbi räägib, et siis sel teel edasi minna. Seda meie aga oma walitsuse juures kahjuks mitte ei näe. Eelarwe juures puudub ühtlus, läbikaalutus. Meil tuli komisjonis niisuguseid nähtusi ette, kus näituseks sõjamineisteriumi eelarwes ühe diwiisi juures isesugused andmed aluseks wõetud, teises diwiisis aga sootuks teised andmed. Seda ei saa igatahes mitte teisiti seletada, kui et iga ametkond oma eelarwe sisse on annud, need on ilma kaalumata ja läbi töötamata kokku lapitud ja siis walitsuse läbi rahwaesitusele ette pandud. Ehk jälle teine juhtumine, mis näitab, et ministeeriumi juhatajalgi selge pole, missugust teed tahetakse käia. See oli kaubandus-tööstusministeeriumi eelarwe arutamise puhul. Alamkomisjonis esines ministeeriumi esitaja kawatsustega, milleks ja kuidas nõuetawaid summasid tarwitada. Samas astub aga ministeeriumi juhataja wälja ja ütleb, et asi ei ole sugugi mitte nii, waid on koguni teisiti ja tuleb wälja, et eelarwe hoopis teistel põhimõtetel kokku on seatud.

Selguse puudus on asi, mis meile enast alati kõige kibedamalt tunda annab. Meie riigi eelarwe kokkuseadmine on alati juhulik olnud, nagu kõrwal-tööharrana on teda tehtud ja loomulik on, et sarnane töö siis ka puudulikkuse tundemärka kannab. Kuid sellest peab üle saama, selle puuduse kaotamine on meie kõige lähemri ülesanne.

Siis eelarwe enesest oma sisulisest küljest. Temal on palju puudusi, seda ei saa salata, ta on hiljaks jäänud, tuleb kiire korras läbi waadata ja wastu wõtta. Kuid see on arusaadaw algawa riigi juures, kus kõike mitte ühe päewaga ei suudeta tarwiliselt korraldada, kuid paremuse poole peame meie püüdma, ka eelarwe asjus. Kui nüüd eelarwe puuduste peale tähelepanu juhtida, siis peab ütleva, et kõigeterawamalt annab tunda see, et meie

eelarwe koorem tõesti mitte kerge rahwal kanda ei ole. Nurinat on palju, kuid nurinat on alati olnud, iseäranis maksude juures ja meie tulumaksu puhul on teda õige palju olnud, aga kaebtuste protsent ei ole mitte kõrge, ta näib normaalawu juurde tagasi minewat: 10—15 protsenti üdi-est arwust ja see on harilikult ka mujal nii olnud. Kuid küsimus ei seisa mitte nende kaebtuste hulgas, waid selles korras, kuidas meil tulumaksu läbi on wiidud ja wiiakse. Siin kuulsime juba üksikuid näitusi, kus seda maksu isegi mingisuguseks kontributsiooni süsteemiks nimetati ja minu arwates oli see wäga tabaw ütetus, sest seal on tõesti üksikuid asju, millega kuidagi leppida ei saa. Ma kuulsin hiljuti ühest niisugusest juhtumist, kus üks Tallinna suurema tehase juhataja oma isikliku sissetuleku pealt wäga suure summa tulumaksu pidi maksma. Kui ta seda summat wiimaks wähenendada oli saanud, pidi ta ikkagi wiitutusprotsenti — endises suuruses — maksma ja seda tuli üle 200.000 marga, kuna tulumaks ise 60.000 oli. Ja see pole ka ime, kui me waatame, kuidas tulumaksu-komisjonides asju aetakse. Minul endal oli juhused waswulause korral seal olla ja pean ütleva, et need wastuwäited, mis esile toodi, wäga imelikud olid. Näituseks üteldi mulle, et kui teie ka töepoolst mitte niipalju teeninud ei ole, aga teie oleksite wõinud niipalju teenida ja seda peame meie ka arwesse wõtma. Kui nüüd niiviisi öeldakse: „Teie wõiksite“ ja selle pealt ka maksu wõetakse, siis on see tõesti wäga imelik asi.

Samuti pidin ma imestusega kuulma, et 1920 a., kus elukallidus 3—4 korda odawam, kui praegu, on turunaistele määratud ligi 13.000 kuus sissetulekut, ajal, kus walitsusliige 5000 kuus sai. Sellest näeme, mis tulumaksu komiteedes tehakse. Meie wäikesel riigil tuleks kahtlemata suuremaid kulusid kanda, kui mõnel suurriigil, see on paratamata. Meil on asutusi, mis wäljaminekuid nõuawad ja liig palju. Meil peab peaminister olema, samuti walitsus. Kuidagi ei saa aga leppida härra Martna arwude ja wäidetega, mida ta Soomest ette tõi, et Soomes wäheha kuludega läbi saadakse iga inimese peale ümber arwates. Soomel on rohkem elanikka, iga inimese kulu loomulikult ka wähem. Et aga meie rahwal maksukoorem suurem on Soomest, see on selge. Üks asi, milles ma härra Martnaga ühel arwamisel olen, on arwud, mis näitawad palju töö-

päewi kulub kodanikul oma maksu katmiseks. Sealt paistab, et Soomes kodanikul riigikulude katmiseks tuleb 11 tööpäewa, meil aga üle 20. See wahe on tõesti nii suur, et sellega rehkendama peab, kuna Soome riik meie omast palju jõukam on, sest igalühel on teada, kuidas Soome suure metsade wäljaweoga jalgadele tõusis. On ka arusaadaw, et tema rahwas rohkem maksta jõuab. Kõike seda arwesse wõttes peaks meil üks siht olema, s. o. wäljaminekuid wänendada ja neid wõrdlemisi palju wähendada. (Siseminister K. Einbund: Tahtsite weel juurde wõtta.) Lahendada wahekordi kogukonnas, härra Einbund! Meie wõiksime praeguste maksude juurde jääda, kui rahwa jõukus tuntawalt tõuseks. See on küll kaheldaw, kuigi härra Laidoner tähendas siin, et ta tõuseb, minu arwates ei ole aga waesemates ringkondades seda tõusu mitte märgata.

Ma arwan, et see pole kellegil saladus, et wäga suur osa meie riigi sissetulekutest meile Wenemaa poolt tuleb ja kindel on, et see allikas tulewikus wähenema hakkab, mis meie riigi majapidamise kohta mõjuta ei jää. Et see wähenemine lähemal ajal tuleb, siis peab sellega aegsasti rehkendama. Maksukoorem on meil suur ja tulewikus on näha sissetulekute wähenemist, siis oleks aeg otsekohe teid otsida, kuidas üldse meie wäljaminekuid wähendada hakata, sest niiviisi ikkagi edasi minna ei saa. Aeg oleks asuda eelarweasjus kokkutõmbamisele, sest meie ei suuda Euroopaga praegu sammu pidada. Senni pole me aga talitnud mitte üksi Euroopaga sammu pidada, waid mõnes asjas isegi ette jõuda. Wististe ei ole Riigikogu liigetel tundmata kirjeldused Genfis ärapeetud rahwuswahelisest töökonwerentsist, kus Portugaalia esitaja tähendas, et nemad endale seda uhkust lubada ei wõi, et ilma maksuta algkoolis õpetust anda. Meil tahetakse aga seda keskkoolis teha. Mis aga kulude wähenemisse puutub, siis ei tuleks seda mitte üksikute harude juures ette wõtta, waid üldse ja mida warem, seda parem, sest ükskord tuleb seda ometi teha. Pean ütleva, et mul oli wäga huwitaw see ettekanne, mida sõjaministeeriumi alamkommissjoni aruandja ette tõi, kus ta tähendas, et sõjaministeeriumi kulud wähendada saab, aga mitte eelarwekorras, waid seda tuleks süstemaatilisel teha, kusjuures praegune korraldus sugugi ei kannata. Samuti tuleb seda mujal teha.

Tuleb aegsasti hakata ette walmistama wäljaminekute wõimalikult kokkutõmbamiseks. See on minu arwates praeguse Riigikogu üks tähtsamatest ülesannetest: õigetesse rööbastesse juhtida kokkuhoidmist riigi eelarwes. Asutawal Kogul oli kaks ajaloolist ülesannet: wabandussõda ja de jure saawutamine. Riigikogu ülesanne on majanduslise tasakaalu jaluleseadmine, selleta ei tohiks Riigikogu oma tööd mitte lõpetada. Kui ta tänawu aasta ei saa, siis peab ta tulewal aastal seda kindlasti arwesse wõtma, et meil kokkuhoidmist äärmiselt tarwis on ja et meie peame tasakaalu wiima riigi majapidamise, teades, et meie majandusline julgeolek kõigeparemaks iseseiswuse kindlustuseks on.

(Hüüded: Waheaeg määrata.)

Juhataja J. Kukk: On ettepanek tehtud waheaega määrata. Selle wastu ei waielda, siis kuulutan $\frac{1}{4}$ tunniks waheaja.

Waheaeg algab kell 8,05 min.

Koosolek algab kell 8.20 min.

Koosolekut juhatab abiesimees **K. Wirma.**

Sekretääri kohal sekretäär **A. Tupits.**

Juhataja K. Wirma: Riigikogu läheb päewakorras edasi. Sõna on faktiliseks märkuseks rkl. Arro'l.

Chr. Arro (põl.): Rahwaesitaja härra Anderkopp seletas oma eelarwekõnes, et olla märgata, nagu takistaks põllumeeste esitajad maakommissjonis tööd rutulist edenemist. See seletus ei ole mitte õige. Täna selles maakommissjoni koosolekul, kus edaspidise töökorralduse üle nõu peeti, tehti komisjoni liikme härra Zimmerman'i poolt ettepanek nädalas 3 maakommissjoni koosolekut pidada. Selle peale tähendasin mina, et koosolekute arwu ette kindlasti ära määrata mitte soowitaw ei ole, waid neid tuleks selle järele määrata, kuidas maakommissjonile tööd jätkub: kui ühest koosolekust nädalas ei jätku, siis pidada neid kaks, ehk koguni kolm. Igal juhtumisel tuleks hoolitseda, et komisjoni seaduseelnõusid kokku ei kuhjuks. Hääletamisel wõeti 2 koosolekut nädalas rõhuwa hääaltenamusega wastu, mille poolt ka põllumeeste esitajad hääletasid.

O. Amberg (kristl.): Lugupeetud rahwasaadikud. Kui meie tänawust eel-

arwet wõrdleme läinud aasta eelarwega, siis leiame, et me tänawune eelarwe on tuntawalt kokku tõmmatud. See on ka arusaadaw, sest eemisel aastal olid sõjatagajärjed weel tuntawalt rasked. Täna on suudetud üldiselt kokku wõttes wäljaminekuid vähendada umbes 1200 miljoni marka ja see tähendab maksude koorma kergendamist iga wabariigi kodaniku peale umbes 1000 marka. See on suur samm edasi. Siin kõneldi miumelt poolt ja wõrreidi meie eelarwet teiste riikide eelarwetega ja leiti, et meie kulud wäga suured ei ole. iseäranis optimistlik oli kindral Laidoner ja arwas, et kui summa-delt kaks nulli tagant maha tõmmata, siis näeme, et need kuldrublad nii kohutawalt suured ei olegi.

Kui meie aga waatame riigiametnik-kude palkasid, siis näeme, et riigiametnikud näijapalgaga läbi ajawad ja nemad ei saa riigi kuludeks suurt midagi ära anda. Edasi, kui küsime töösturilt tema sissetulekute üle, siis kuuleme, et ka temal suuri sissetulekuid ei ole, sest wabrikud töötawad kõigest $\frac{1}{3}$ tööjõuga. Kui küsime kaupmehelt, siis kurdab ka tema, et sissetulekud kehwad on ja tagawaraks midagi ei jää. (J. Piiskar (is.): Kas spekulantidelt ka küsite, samuti pastoritelt?) Ka põllumehe sissetulekud endiste aastatega wõrreldes on wäikesed. Üldiselt ei wõi meie ütelda, et meie rahwa sissetulek suur on ja peab ütleva, et riigi eelarwe rahwal tõesti raske kanda on. Kui wõrrelda meie eelarwet teiste maade eelarwetega, siis unustasid wõrdlejad seda ütlemata, kui palju on teised rahwad rikkamad, kui Eesti rahwas.

Kui wõrdlusest teiste riikide eelarwetega wälja minna, siis ei saa meie mitte õiget pilti, waid meie peame wõrdlema neid wäljaminekuid sissetulekutega, mis tõepoolest meie rahwal wõimalik sisse wõtta on. Sellest selge pildi andis meile meie lugupeetud eelarwe-komisjoni esimees Kukk. Tema tähendas, et Eesti rahwas peab maksude näol ära andma 30% terwest oma sissetulekust. See on tõesti kohutaw summa. Meie näeme isegi Saksamaal, kes sõjatagajärgi kõige rohkem kandma peab, et seal rahwas ainult 15% oma sissetulekust riigi kuludeks wälja annab. Tähendab, meie anname poole rohkem selleks wälja, kui Saksa rahwas, kes ometi palju rikkam on, kui meie. Siis ei jää meil tulewikus muud üle, kui selle peale mõelda, kuidas riigi

eelarwes kulusid vähendada. Kõige esiteks, kui meie kulude-eelarwet waatame, näeme, et koige suurem wäljaminek on meil riigikaitse peale. Seda on kõik toonitanud. Seda on aga kõik rõhutanud, et meie seda eelarwe korras vähendada ei saa. Kuid, kui mina minewal aastal eelarwe-komisjonis tegew olin, siis sai juba selle peale tänendatud, et ajajooksul pidi neid summasid vähendatama ühel ehk teisel moel. Ja ma usun, et kui seda teha tahetakse, siis seda ka wõidakse. (J. Piiskar (is.): Seda ei taheta teha.) Teiste maadel, kus seda teha tahetakse, sünnib see ka. Oigus on ju, senni kui meil ei ole mitte kas lähemate wõi kaugemate naabritega kaitselepinguid loodud, on see raske. Meie näeme aga, et üks meie ligem naaber ometi on oma kulusid, mis tema riigikaitse peale wälja annab, wõrdlemisi palju vähendanud. Mispärast ta seda teinud on, mina seda pikemalt siin käsitada ei taha, seda puudutas siin kaudselt mööda minnes juba härra Anderkopp. Tähendab, kui meie süstemaatiliselt seda teha tahame, siis on see wõimalik, ja selleks tuleb tänawu aasta Riigikogu poolt sõjaministeeriumi tähelpanu selle peale pöörda, et tulewikus need summad vähendatud saaksid. Läheme edasi rahaministeeriumi juurde. Meie näeme, et seal ka üks summa wõrdlemisi suur on, mis meie rahwale kaunis raske kanda on, ja ta on seda kibedam kanda, et rahwas õigusega tunneb, et ta neid protsente mitte kandma ei peaks. Need on protsendid, mis meil maksta on riigi wõlgade eest. Meil kõigil on wäga hästi teada, et kõige suurem summa, mille eest meil tuleb protsenta maksta, omal ajal sai riigi poolt tehtud kurikuulsa „Revalis'e“ poolt muretsetawa kauba ostmiseks. Rahwal ei oleks midagi selle wastu, kui need kaubad kõik kätte oleks saadud, aga rahwas teab, et suurem jagu neist kaupadest, mis „Revalis'e“ läbi Eesti riigile ostetud, mitte kätte ei saadud, waid suur osa Hiiumannas merepõhjas hingab — ja kaubad olid kinnitamata. (Th. Pool (tõer.): Kuidas suurem jagu? K. Einbund (rhw.): $\frac{1}{3}$ osa!) Mina enne ei usu, kui seda siin kindlate andmete waral ei teatata. Kelle läbi see sündis, peab igatahes selgitatud saama. Minewal aastal seda ei ole mitte selgitatud. Minewal aastal eelarwe-komisjoni koosolekul lubas härra riigikontrolöör õige pea selle asja kohta kindlamaid teateid anda. Senni see sündinud ei ole. Täna wane-

matekogu koosolekul kuulsin ma, et see mitte temast ära ei rippuwat, waid et siin jälle walitsuse aparaat nii ei töötawat, kui tarwis on. On tarwis olnud täiendawaid teateid nõuda Prantsusmaalt kaubandus-tööstusministeeriumi läbi, aga kaubandus-tööstusministeerium ei olla neid andmeid mitte nõutanud, ehk küll sellest ajast $\frac{1}{2}$ aastat mööda on läinud, kui riigikontrolöör niisuguse nõudmise kaubandus-tööstusministeeriumile sisse on annud. Sellega ei saa riigikontrolöör Riigikogule siis ka kindlaid andmeid „Revalis'e“ asja kohta esitada. Sellega ei ole meil selles asjas edasi jõutud.

Edasi peafaksin mina rahaministeeriumi väljawaeto asjus piirituse alal. Meil on siin juba toonitatud, et piiritust, mis meie riik walmistab, saab väljamaale saadetud. See tee, mis moel see piiritus väljamaale weetud saab, ei ole sugugi õige. Siin toonitati, et meie naabritega, osalt ka Soomega, mida kindral Laidoner siin toonitas, sala piiritusweo läbi wahekorra halvaks oleme teinud. Ma ei tea mitte, missugused wahekorrad walitsusel nende kaubawedajatega on, aga ma wõin ette tuua juhtumise, mida mulle hiljuti Saksamaal Hamburis kõneldi, nimelt, et meie walitsus on wõrdlemisi kõwad tingimised neile üles seadnud, kes wabasadamasse meie piiritust sisse tahawad wedada. Rahaministri poolt on niisugune tingimine ette pandud, et kui sinna Eestist piirituswedetu lubada, siis peab tingimata see importöör selle riigi käest, kuhu ta tahab piiritust sisse wedada, sisseweoluba muretsema; teiseks pole sellest veel küllalt, waid meie rahaministeeriumi ametnik peaks ka kontroleerima, kas tõesti see piiritus ka sinna läheb wõi mitte. Ma ei saa aru, mis on meie walitsusel sellest kasu. Kas on meie oma eksportööridega niisugused tingimised tehtud, seda mul teada pole, aga ma arwan, et seda ei ole, sest siis ei oleks Soomest kaebtusi selle kohta, et sinna salakauba näol piiritust sisse weetakse. Ma arwan, et siin oleks walitsus palju õigemad teed meil produtseeritawa piirituse väljawaetoks leida wõinud, kuigi seal juures vähem kasu oleks saadud.

Rahaministeeriumi juures wõime aga suure lugupidamisega tunnistada, et on suudetud meie marga stabiliteeti üle aasta ajakõrgusel hoida: see on suur pluss ja loodame, et see ka veel nii edasi kestma saab.

Kui meie edasi kaubandus-tööstusministeeriumi arutamisele üle läheme, siis

peab ütleva, et see ministeerium algusest peale waenelaps on olnud. Meil on seal praegu küll asjatundja ja energiline minister, kuid tema ei saa terwet oma tööjõudu sellele ministeeriumile pühendada, sest temal on selle kõrwal täita oma otsekohesed kohused teise ministeeriumi juures. Tulewikus peaks siin minister tingimata terwet oma tööjõu ja oma tähelepanu ohwerdama, sest et selles ministeeriumis on suur tööwäli. Kuid algusest saadik on siin korralagedus walitsenud. Kui meie wõtame meie riiklisi ettewõtteid ja nende ülesandeid ja neid waatama hakkame, siis saame meie tõesti kurwa pildi. Wõtame kütteainete keskkomitee tegewuse. Sõja ajal, et puude hindasid reguleerida, oli waja küttekomiteed ellu kutsuda. Pärastpoole läks aga see asutus liiga laialiseks ja teda ei jõutud enam tarwiliselt kontroleerida, ja nii tuli sel ajal palju kuritarwitusi ette. See asutus pidi juba minewa aasta lõpuks likwideeritud olema, kuid tema funktsioonid kestawad veel praegugi edasi ja wäga raske on ette näha, millal tema likwideerimine lõpule jõuab. Täna wu aasta on wõetud eelarwesse metsa operatsioonide näol 70 miljoni marka ja just jälle kütte alal. Tuleb nii wälja, et ühes ministeeriumis hakatakse küttekomiteed likwideerima, kuna aga selle asemel teine ministeerium need funktsioonid oma peale wõtab. Kuidas selle tagajärjed saawad olema, näitab tulewik. Igatahes ei wõi loota, et ka sellest riiklisest ettewõttest teise ministeeriumi all midagi head wälja tuleb.

Meie riikline kaubanduse ala on algusest saadik, nagu ma juba ütlesin, ebaõnnestanud. Esimene õnnetus tabas meid „Revalis'e“ näol. Härra Tõnisson'i ministeeriumi ajal loodi uus asutus „Erkat“, kes kõik kaubanduslised operatsioonid, mis enne kaubandusosakonna käes olid, üle wõttis. Selle asutuse eluiga ei olnud mitte pikk; seal tulid wäärnähtused nähtawale kauba kokkukuhjamises kalli hinna eest. Hakati jällegi selle peale mõtlema, kuidas seda asutust likwideerida. Wiimane kestab aga veel praegugi edasi. Minewa aastal, kui mina kaubandus-tööstusministeeriumi alamkommisjoni esimeheks olin, anti minule lubadus, et see asutus aasta lõpul likwideeritud saab. Nüüd on aasta lõppenud ja ka käesolewast aastast on juba 3 kuud warsti möödas, kuid likwideerimine kestab ikka veel edasi. Ei ole veel jõutud isegi bilansi kokku seada. Kui Riigikogu liikmed lubawad, siis kannan ma

ühe osa kirjast ette, mis väga riiklise kaubaagentuuri seisukorda iseloomustab. See kiri käib nii: „Et riikisel kaubaagentuuril oma tegewuse ajal juhus on olnud tutwuneda endise asjaajamise korruga kaubandusosakonnas, siis julgeme tõendada, et selles täielik kaoss walitses. Kui asutus operatsioone teostab, millede tagajärjest üitarwilik õigeid aruandeid saada, peab see aruanne täitsa kommertsalusel töötawa ettewõtte omale wastama, ja ära näidates tegewusa üksuste resultate, wälja wiima tõeiste wäärtuste ja kohustuste seisu. Tähendame üldistes joontes wäärnähtusi arwepidamises, mille tõttu selle kordaseadmine palju püsiwat tööd ja aega nõuab, nii et lõputähtaega raske määrata on. Nii, näituseks, ei ole kordagi raamatu ülejääkisid tõeleandmise teel lõpetatud. Kawatsusel on käesolewa aasta lõpuks selle tööga walnis saada.“

Tähendab, loodeti likwideerimisega läinud aasta lõpuks walnis saada, kuid ei ole seda senni mitte suudetud teha. Nii näeme meie, et see korralagedus, mis kaubandusosakonnas olemas oli ja mis „Erkatile“ üle antud sai, praegu edasi kestab ja wõimatu on ette näha, millal see korralagedus ükskord lõpeb.

Mina lähen nüüd järgmise kaubandus-tööstusministeeriumi haru — põlewkiwi-tööstuse — juurde üle. Sel alal olid alguses lubadused õige suured. Nii näituseks, lubati 1919 a. 3 miljoni puuda põlewkiwi anda, kuid 3 miljoni asemel saadi kõigest pool miljoni puuda. 1920 a. lubati samal alal 8 miljoni puuda põlewkiwi, kuid saadi kõigest 1.500.000 puuda. Läinud aastal oli lubamine õige suur, — nimelt lubati 15 miljoni puuda, kuid saadi anda kõigest 4½ miljoni. Kui meie põlewkiwi suhtes pöörame inseneer härra Raud'i poole, siis näitab ta meile paberi peal alati, et sel alal kolesuuri sissetulekuid loota on, kuid kõik need sissetulekud seisawad suure küsimusmärgi all.

Nüüd on tõusnud üks uus ettewõte — turbatööstus. Walitsuse esitaja ei ole meile mitte oma programmiga sellel alal esinenud, kuid tahan loota, et tulewikus walitsus seda tegema saab. Ühe asja peale pean tähelpanu pöörama, et see summa, mis sellel alal tänawuaastases eelarwes ülesse wõetud, peale 100 miljoni marga, liiga suur on.

Kui nüüd edasi läheme teedeministeeriumi alale üle, siis peame oma rahulolemiseks ära tähendama, et raudtee meil

wõrdlemisi hästi on töötanud ja otsotsaga kokku läheb, kuna meie naabrimaadel Lätis, Poola- ja Saksamaal raudteed suure puudujäägiga töötawad. Uhes asjas ei wõi mina siin härra Laidoneriga ühel arwamisel olla. Härra Laidoner arwab, et meil transiiti jumaldada ei tule, kuid ma ütlen, kui meil praegusel ajal transiiti ei oleks, siis töötaks meie raudtee vähemalt 100 milj. ehk veel suurema puudujäägiga. Peasissetulekuid saab raudtee just wene transiidist ja sellel alal on meie walitsus palju ära teinud, et transiit meie riigi kaudu läheb. Kui transiit sel näol edasi kestab, ehk weelgi suureneb, nagu meie minewal aastal nägime, siis wõime loota, et tänawu aasta meie raudtee sissetulekud weel palju suuremad saawad olema, wõrreldes endiste aastatega. Igaüks teab, et meie raudtee wõrk wäikene on, seda tuleb tingimata suurendada. Kui riik ise ei suuda kõiki neid ülesandeid täita, siis peab riik kontsessioone andma, kuid ta ei pea seal juures niisuguseid dragoonilisi tingimisi üles seadma, nagu seda põlewkiwi alal tehti, kus alguses niisuured nõudmised kapitalistidele üles seati, et wõimatu oli meil wõrrost kapitaaliga selleks saada. Riik ei saa oma kapitaaliga kõiki kawatsusi kätte, waid tuleb ainult soowida, et siin kontsessioone antakse.

Kui ma nüüd edasi lähen põllutööstusministeeriumi alale, siis on sellest juba palju räägitud ja ma tahan ainult ühe asja peale tähelpanu juhtida, mille peale kõik erakonnad tähelpanu juhtinud on, see on meie asunikude seisukord. Ma arwan, keegi ei saa salata, et meie maareformiga on liiga rutatud. Maareformi wastu keegi ei ole, räägitakse ainult sellest tempost, millega reform teostada tuleks. Kui meie nüüd asunikude seisukorda lähemalt vaatame, siis näeme, et riik ei jõua oma kulul ja jõul niipalju abi anda, et asunikud suudaksid omale tarwilisi eluhooneid üles ehitada. Ma usun, et selles süüdi on need erakonnad, kes maareformi teostamise kiirendamist nõudsid, ja nemad peaks nüüd ka abinõu leidma, kuidas nendest raskustest üle saada.

Siseministeeriumi alal tahaksin ma ainult tähendada — härra Anderkopp on sellest juba rohkem rääkinud —, et üks osakond, nimelt ehituspeawalitsus tingimata teise ministeeriumi alla üle wiia tuleb. Nagu teada, on Wabariigi Walitsus juba sellekohase seaduseelnõuga esi-

nenud ja tuleb ainult soovida, et seadus võimalikult pea maksma hakkaks.

Kohtuministeeriumi ajal oleks mul niipalju tähendada, et asjaajamine kohtutes liig pikaldane on. Senest on siin juba palju räägitud ja tuleb ainult soovida, et palkade suurendamise tõttu, mis kohtuministeeriumis ette on võetud, ka töö rutiinmalt käima hakkaks. Muidu võime oma kohtute peale unked olla, nad ei ole, nagu härra Marina tähendas, klassikohtud ega ka müüdavad. Nii tuleb sel alal ainult töö kiirendamist soovida.

Mis töö-hoolekandeministeeriumisse puutub, siis leiame meie, et tänawa aasta suuremaid välaminekuid hoolekande alal üles on võetud. Arusaadaw on, et meie sõja tagajärjel hoolt kanama peame nende eest, kes sõja läbi kannataada on saanud, need on esimeses järjekorras inwaliidide ja langenute perekonnad. Härra rahaminister tähendas siin, et terve see abiandmine lasub riigi õigadel, kuna ta teistes riikides enamasti omawalitsuste kanda on. Meie teame aga, et meie omawalitsused suurte puudujääkidega töötawad ja sellepärast ei woi riik esialgu nõuda, et omawalitsused sel ajal palju ära teeksid. Nad ei suudagi seal midagi ära teha suurte puudujääkide tõttu. Uhte ma tahaksin siiski härra rahaministri wäidete wastu ette tuua, mida härra rahaminister kahe silma wahele jättis. Nimelt arwas härra rahaminister, nagu ei oleks meil peale riikliste niisuguseid asutusi, mis hoolekande alal midagi ära oleks teinud. Ma tahaksin ainult meelde tuletada, et meie Eesti punanerist minewal aastal umbes 20 miljonilise eelarwega just sel alal töötanud on ja see summa on suuremalt jaolt seltskonna poolt kokku toodud. Nendest 20 miljonist on sisse tulnud annetustest 2½ miljoni, raudteepiletite pealt wõetawast maksust 1½ miljoni... (Wahel hüüe pahemalt poolt: See on kaudne maks, aga mitte annetus!)... kontsertidest ja loteriidest ½ miljoni, lõbustusmaksust 5 miljoni, piiritustshekkidest 1½ miljoni, liikmemaksudest umbes ½ miljoni ja peale selle veel suurem summa Ameerika punaseristi poolt lastekodude ülewal pidamiseks — 7 miljoni, kuna töö- ja hoolekandeministeeriumi poolt ainult 3 miljoni saadud on. Punanerist on sel alal ülewal pidanud lastekodu Muraste lossis 60 lapsega, kopsuhaigete sanatooriumi Seli mõisas 50 haigega, mudawannide sanatooriumi Haapsalus suwel 35 haigega, halas-

tajaõdede kooli internaadiga Tallinnas 20 kaswandikuga, ortopeedia terwishoiu instituudi Tallinnas 20 kaswandikuga, inwaliidide kodu Imastu mõisas 50 inwaliidiga, ambulatooriumi Tallinnas 2 arstiga, suwekolonii Tabasalus 25 lapsega, lastekodu Aaspere mõisas 50 lapsele, lastekodu Petseris 25 lapsele. Peale selle on abiandmise punktid veel wäljaspool kodumaad — Peeterburis ja Moskwas sõjawangidele ja optantidele. Kuid ühte pean ma siin kurwastusega tähendama, et punaseristi tööd wäljaspool kodumaad on just meie walitsuse asutused takistanud. Eesti punanerist ei ole sõjawangidele ja optantidele Moskwas ja Peeterburis seda abi suutnud anda, mis ta andma oleks pidanud, sellepärast et wälisministeerium selles asjas mitte wastu ei tulnud. Teatawasti oli wälisministeeriumil õigus iga kuu umbes 2 wagunit kraamiga Moskwa saata. Nende wagunitega oleks wäga hästi Eesti punaseristi annetused ja saadetused wangidele ja optantidele saata wõidud. Kuid alati, kui tarwis oli midagi saata, tuli wälisministeerium seletusega, et neil omal olewat wagunid tarwis ametnikkudele ja optantidele tarbeainete saatmiseks. Kõikidel on muidugi teada, mis neis wagunites Moskwasse weeti ja missugusel alusel Moskwa opteerimise komisjon töötab. Walitsus on suure wea selle läbi teinud, et ta Moskwa opteerimise komisjoni algusest peale komertsalusele seadis. (Naer.) Kui minul Eesti punaseristi rongiga tuli Moskwas olla, siis uhkustas opteerimise komisjoni esimees sellega, et ta riigile 7 miljoni „puhast“ olewat teinud. (J. Hünerson (põl.): Kas sowetski h?) Ei. (Naer.) Kui punaseristi peawalitsus asjas kaebust tõstis, siis tuli muidugi suur kirjawahetus wälisministeeriumi, Moskwa saatkonna ja Moskwa opteerimise komisjoni niga... (J. Luiga (töer.): Punanerist tahtis piiritust Moskwasse wedada!) Meil oli hädalisemaid pakkisid sinna saata. (J. Luiga (töer.): Aga piiritust oleks wõinud ka sinna saata?) Muidugi, Teie arwamise järele, kui wõimalus oleks olnud. (Naer.) Sulesõda lõppes sellega, et wälisministeerium ülesandeks tegi järele uurida, mispärast Eesti punaseristi esitaja opteerimise komisjoni toast wanituppa oli asetatud, kus tema haigeid wastu pidi wõtma. Härra saadik leidis, et punaseristi esitaja Moskwas on illegaalne isik ja peab saatkonna ruumidest

ära saadetud saama. Kui aga detsembrikuul Eesti wabariigi ja Wenemaa wahel tuli wangide wahetus, siis teadis härra saadik punaseristi esitajat jälle küll üles otsida ja komandeeris teda wangidega Tallinna. Peale selle muretseti punaseristi esitaja poolt wangidele, kes alasti olid, riideid ja teisi asju. Punaseristi esitajale anti dokument wälja, kus oli tähendatud, et teda komandeeritakse sellest ja sellest päewast Tallinna ja ta on kohustatud sel ja sel kuupäewal tagasi olema. Nii siis, kui punaseristi esitaja saadikule tarwis läks, siis ei olnud ta illegaalne isik.

Teistest wäärnähustest wälisministeeriumi alal on palju räägitud, nii et ma nende juures peatama enam ei hakka.

Lõpuks tulen haridusministeeriumi juurde. Üldse on teada, et kõlblus meie koolides on langenud. Kes seda mitte ei teaks? Kui meie küsime, mispärast see nõnda on, siis... (J. Piiskar (is.): Usuõpetust ei ole enam!) Ma ei taha mitte ütelda, et usuõpetust ei ole enam, waid et meil usuõpetuse asemel tühi koht on. Kui teie usuõpetuse asemele oleks pannud kõlbluse ehk mõne muu õpetuse, siis ma ei räägiks Teie vastu. Häbige peame aga kuulma, mis meie koolides sünnib. Tütarlapsed on juba niikaugele läinud, et nad emadeks hakkawad saama. (Naer.) Teie peaks nutna selle juures! (L. Johanson (sd.): Rohkem austust ema vastu! Naer.) Nüüd tuleb nähtawale see, mis meil aastate jooksul on külwatud. Suur hulk meie algkooliõpetajaid on ilma kutsehariduseta ja katsuwad oma seisukorda kuidagi parandada demagoogiliste wõtetega. Autoriteeti ei ole koolides olemas. Ma ei taha siin pikemalt peatada, sest minu parteiseltsiline härra Lattik saab selle üle pikemalt rääkima. (A. Hansen (is.): Kas Kallas ka tuleb?) Ei tule, sest on praegu haige.

Kui meie nüüd tulude juurde üle läheme, siis teame meie, et tulumaksu juures on Riigikogus pea kõik erakonnad peatanud, otsusele jõudes, et see halvasti korraldatud maks on. Meie maksuamet töötab sellel alal maksuinspektorite oma äranägemise järele, määrates niisuguseid maksusid, nagu nad ise heaks arwawad. Ma toon teile näituse. Ma tunnen kahte ministeeriumi ametnikku, kes ühepalju palka said. Ühele nendest määrati tulumaksu 4.200 mk., teisele peale 6.000 mk. Sellest näitusest on näha, kui hoolimatult

maksuametid töötawad. Mis puutub teistesse maksudesse, siis on arusaadaw, et meie kaudsete maksude näol oma kulusid katma peame, ja, nagu härra Stackenberg eie siin tähendas, on see maks rahwale rohkem wastuwõetawam, kui otsekohe sed maksud.

Minule jääb arusaamatuks, mispärast on wiimasel ajal tollisid mõnede söögiainete pealt tõstetud. Iseäranis, näituseks, jahude pealt. Nagu härra Martna selle peale tähelpanu juhuis, ei ole meil tollide alal ikkagi weel mitte õigele seisukohale asunud. Kaks ministrit on meil sellel alal töötanud, kuid ka neil on tollide määramine õige tihti ebaõnnestunud. Ma toon näituse meie kartulite wäljaweokohta. Wäljaweotolliks kartulite peale määrati minewal sügisel 15 marka, see on 30% wäljaweetawa kartuli wäärtusest. Seda põhjendati nimelt sellega, et Prantsusmaal ja Belgias kartulite hinnad wäga kõrged olid ja sellega lootus tekkis neid nimetatud maadesse wälja wedada. Ja mis oli selle tagajärg? Üksainus Tallinna kaupmees laadis ühe laewatäie kartulid sügisel laewa ja wiis nad Prantsusmaale. Selle kartuliwäljaweokohta on praegugi protsess käimas, sellepärast, et kartulid olid pika tee peal rikki läinud ja seega oma wäärtuse kaotanud. Kaupmees kaotas aga selle partii pealt õige suure summa.

Tollide alal tuleb weel palju töötada. Muuseas pean tähendama, et Wabariigi Walitsus on annud uue tollitariifi Riigikogule läbiwaatamiseks, mis ka lähemal ajal Riigikogu põhjalikult läbi peaks waatama ja kinnitama. Mis puutub sissetulekutesse riigi ettevõtetest, siis peab tähendama, et selle nimetuse all ei pea mitte mõistma ainuüksi riigi ettevõtteid, waid suurem jagu nendest riigi sissetulekutest tuleb meie riigi warandustest, mis meil olemas, nagu maadest ja metsadest. Riigi ettevõtete all ei näe ma igatahes mingisugust muud ettevõtet peale põlekiwitööstuse, mille sissetuleku summa 4 miljoni margani ulatab. Ka see summa jääb küsitawaks. (Wahelhüüe: Kelle poolt on see küsimismärk tehtud?) See on minu poolt. Mis erakorralistesse kuludesse puutub, mis on üles wõetud operatsiooni fondi tagasimaksmisest, siis ei ole nendest mingisuguseid sissetulekuid, waid see on lihtsalt ühest taskust teise ülekandmine. Üks summa on minu arwates liig wäikselts üles wõetud, see on meie riigiwaranduste

osakonna sissetulek tänawu aasta ja nimelt 40 miljoni marga suuruses, kuna teada on, et riigiwaranduste osakonnal kaugelt peale 100 kunni 200 miljoni marga väärtuses warandusi on. Sellepärast on ka arwata, et see osakond tänawu aasta jooksul ometi kord likwideeritud saaks. Juba minewal aastal pidi likwideerimine lõppema, — mispärast see kõik nii pikale wenib — on minu arwates kaubandus-tööstusministeeriumi wõimetus. Nimetatud osakonna waranduste likwideerimisega tuleb tõsiselt peale hakata ja tänawu aasta ära lõpetada.

Ma olen siin kristliku rahwaerakonna Riigikogu rühma nimel üksikasjaliselt arwustanud neid asjaolusid, milledes minu arwates puudusi leidis ja tahan uskuda, et härra Anderkopp ja ka mõni teine sellest mitte nõnda aru ei saa, nagu tahaks meie jälle mingisuguse kriisisega kollitada. Ei, ümberpöördukt, Riigikogu kristlik rahwaerakonna rühm seisab sellel alusel, et meie rühma tegewus saaks weel rohkem laiendatud riigi ülesehitamise töös ja näeks heameelega, et kõik rühmad, kes Eesti riiki tunnustawad, ülesehitawast tööst osa wõtaksid ja koalitsioon selles mõttes laiendatud saaks.

A. Jürgenstein (rhw.): Austatud Riigikogu liikmed! 1922 aasta eelarwe otsustati ilma waidlusteta komisjoni anda. Imelikul kombel tuldi meie walitsust nüüd süüdistama, et ta waikida. Sel korral, kui eelarwet komisjoni otsustati anda, ütlesid enamuserakonnad ise, et ei maksa ka ilmaaegu sõnu teha ja aega wiita. Mina ei taha walitsuse waikimist mitte wabandada. Kauase waewa järele on korda läinud eelarwetööd lõpule wiia. Suuremaid muudatusi on wõimatu siin ette wõtta ja sellepärast tahan ainult mõne märkuse teha.

Ühinen eelarwe-komisjoni esimehega ja teiste eelkõnelejatega selles, et meie tänawuse eelarwega riigielus tubli sammu edasi oleme astunud. On rõõmustaw nähtus, et eelarwe otsad peaaegu kokku annawad ja peaaegu puudujäägita on. Wõib loota, et kui meie sisemine elu ilma takistusteta edasi areneb, siis lood weelgi paranewad. Eelarwe-komisjoni esimees wõrdles meie eelarwet teiste riikide omadega ja jõudis otsusele, et Eesti wabariigi kodanikud mitte suuremaid maksukoormaid ei kannu, kui teiste riikide kodanikud. Kuid ta arwas, et meie rahwa waesuse juures meie maksukoorem siiski

raskem olla, kui teiste riikide kodanikudel.

Nende oletustega ei saa mina päri olla. Endiste, Wene ajast pärit olewate arwestikkude najal ei saa midagi kindlat öelda, sest need andmed pole iial usutawat materjaali annud. Nende andmete järele rehkendati, et meie iga aasta wilja sisse wedama peame. Mis näeme aga nüüd? Selgub, et meil suured hulgad toiduaineid wälja weetakse ka nälgiwale Wenemaale ja seda praeguse maareiooni teostamise juures, kus külwipind, wõrreldes endisega, langenud on. Asunikud eestkäit kõige parema tahtmise juures ei suuda oma põldusid nõnda harida, kui endised omanikud rahuajal. Kõigist sellest näeme, et meie sissetulekud nõnda väga wiltsad polegi. Statistilised andmed meie põllusaagi kohta puuduwad täiesti. Ei ole kellegil teadmata, kuidas wanad wallakirjutajad aruandeid kokku seadsid. Walla wiljasaagi aruande nõudmised tulid mitmelt poolt. Nõudmiste rutulikkuse tõttu ei olnud wõimalik walda kokku saada. Wallakirjutaja wõttis wanad andmed ja arwud, parandas neid muidugi väga ettewaatlikult ja kirjutas siis nende järele uued. Nagu näeme, ei wõi neid andmeid usaldada, sest nad olid ainult paberilised. Kui meie praeguse elu peale waatame, siis näeme, et meie koolid ka maalapsi täis on, mis rahwaharidust tõstab. See ei tunnista mitte rahwa waesust. Haridus on aga niisugune abinõu, mis meie riiki rohkem kaitseb, kui hulk soldatid. Kuidas meie tööstuslised ettevõtted arenewad, seda näitas kõige paremini sügisene põllutõõnjäitus. Need ettevõtted, mis seal oma töösaadusi esitasid, ei tööta mitte wäljamaa kapitaaliga, waid meie oma waesusega.

Meie maksukoorem ei ole küll mitte kerge, kuid ta ei oleks mitte nõnda hirmus, kui teda pessimistlikult kujutatakse. Kõige suurem häda on see, et meie maksud õiglaselt sissetulekute suuruste järele ära jagatud pole. Näituseks on tulumaks oma loomu poolest kõrgele edenenud maade maks. Selle maksu käsitlemine on põllupidajate poolt õiglast pahameelt tekitanud, näituseks, on ühesuuruste talukohtade pealt ühelt 10.000 marka, teiselt 60.000 marka tulumaksu wõetud. Paljude talukohtade pealt on tulumaks nõnda kõrge, et maksumaksja oma majapidamist likwideerima peab. Sellest selgub, et meie maksuaparaat abitu on. Wäga soowitaw oleks sellepärast tulumaksu mää-

ruste läbiwaatamine, kus elatismiinumumi tõstmine ja maksuprotsendi vähendamine läbi wiidud peab saama.

Kuid kõige suurema optimismi juures ei wõi meie eelarwet eeskujulikuks pidada, ega teiste kultuurriikide omaga hästi wõrrelda. Rkl. härra Annusson kõneles meile koolide seisukorrast. Koolid peawad kahe wahetusega töötama ja maal on see lugu weelgi halwem. Uute koolimajade ehitamise peale peaks rohkem rõhku pandama, iseäranis Petseri ja Naroowa-tagustes piirimaades.

Põllumeeste esitaja seletas eile, et meie eelarwes wäga wähe on põllumajanduslise kultuuri tõstmiseks kulutatud. Siinjuures ei wõi ma oma imestust awaldamata jätta selle üle, et põllumeeste esitaja esimeses joones Riigikogule seda kaebab. Meie teane, et Riigikogu sellekohane komisjon neid arwusid tõsta tahtis, aga neid ei tõstnud mitte walitsus. Ja walitsuse enamus kuulub põllumeeste rühma. Uusi maksusid meie rahwale enam peale panna ei tohi. Ei jää tulewikus muud üle, kui ebaproduktiivseid wäljaninekuid vähendada. Ja siin tuleb kõige pealt arwesse wõtta meie sõjaministeeriumi eelarwe. Selle eelarwe kallal olen ma ise ka töötanud ja olen komisjonis pahempoolse naabri käest etteheitteid saanud, et ma nii mitme mahakärpimise wastu olen hääletanud. Aga meie sõjaministeeriumil on sellel aastal sõja järelduzel mitmesuguste paranduste ja ümberpaigutuste ning sõjawäe kordaseadmise peale erakorralisi kulusid. Selleks lähewad tal suuremad summad waja. Loodame, et tulewal aastal sõjaministeeriumi eelarwe iseenesest wähenema peab. Kui meie siiski mõnekümne miljonilise kärpimisega leppima pidime, siis selles kindlas lootuses, et walitsus tulewase eelarwe kokkuseadmise juures kindlasti koosseisusid ja kulusid vähendab, mida eelarwe korras mitte wõimalik ei olnud teha.

Rahwaerakonna nõudmine on see, et tulewase aasta riigi eelarwes sõjawäe kulusid põhjalikult rewideeritaks ja vähendataks. Loodan, et meie wälisministeerium selles silhis, nagu kindral Laidoner tähendas, et meie oma seiswat wäga vähendada wõime, kõik oma jõu töösse paneb. Loodan ka, et üldine poliitiline konjunktuur Genua konwerentsi läbi oma surnud punktist liikuma hakkab.

Meie wälisministeeriumi puudustest on wäga palju räägitud. Mina nendest enam

kõnelema ei hakka, waid loodan, et kõik see arwustuste hulk on puhastawalt wälisministeeriumi peale mõjunud. Tõepoolest on siin palju asju, mida hukka peab mõistma. Sain, näituseks, eile New-Jorgi Eesti konsulaadist kirja, mille number juba tuhandetesse ulatab. Mina ei teadnud ja ei tea, kas teawad ka teised Riigikogu liikmed, et meil Ameerikas juba konsulaaide wõrk olemas on. Wast ei tea seda ka wälisministeerium isegi? (N a e r).

Rahaministeeriumilt ootame meie uute seadustega esinemist, iseäranis tulumaksu korralduse alalt.

Posti-telefoni-telegraafi peawalitsus kurdab õigusega, et kõik tema poolt astutud sammud, Eesti riiki üleilmilise postiliiduga liita, tagajärgi ei ole annud, kuna Läti ja Leedu juba ammu selle liidu liikmed on. Postiwalitsuse sellekohane eelnoõ ei ole weel walitsuselt Riigikogusse ulatanud. See teeb aga seda, et meie, näituseks, praegu wäljamaale, isegi Saksa- maale rahakaartisid saata ei saa. Läti ja Leedu aga on juba üleilmilisesse postiliitu wastu wõetud.

Eelarwe arutamine on näidanud, et kõige suuremad puudused just nendes ministeeriumides walitsewad, missuguseid Riigikogu enamus kokkuhoidmise mõttes ühe ministri alla kokku sulatas. Nii on lugu, näituseks, teedeministeeriumis, kus eelarwest kinni pidada ei ole suudetud. Niisama ei ole tema suutnud kütteinete tarwitamises kindlat seisukohta wõtta. Maanteede ja sisemiste weeteede walitsus esineb nagu peremeheta asutus. Sellelega on asjakäik näidanud, et iseseiswa ministri puudus mitte kokkuhoidmist ei tähenda, waid pillamist. Ootame, et kaubandusministeerium warsti niisama iseseiswa juhataja saab, nagu seda on saanud teedeministeerium.

Põllutööministeeriumilt ootasime suu- remat seadusandlist tööd. Seal on siia- maale ainult wälja töötatud wee läbilask- mise ja maa põlise pidamise seadused. Ja isegi see wiimane seadus on, nagu asja- tundjad tõendawad, niiwiisi kokku seatud, et temaga waewalt seaduse wäljatöötaja ise leppida wõib. Igatahes, see seadus rahuldada ei suuda.

Maatasu andmise seadus sai härra Anderkopp'i poolt esimest korda ette toodud ja see pani mind jällegi imestama meie erakondlise seisukorra kohta. Samas lehes, mis härra Anderkopp'i juhata- da, ilmus üks suure halloodega süüdis- tus minu wastu, et ma asunikude kong-

ressil Wiljandis olen julgenud maatasu soowitada, ja siin nõuab härra Anderkopp sedasama tasuseadust. Meie loodame siis ka, et põllutöoministeerium käesolewal aastal suuremate seaduseelnõudega esineks, nende hulgas ka tasuseadusega.

Need oleks märkused, mis mina eelarwe suhtes esile tahtsin tuua.

Palju soowe selle kohta esinewad eelarwe-komisjoni soowides, mida siin enam ei tarwitse korrata.

(H ü ü d e d : L õ p e t a d a).

Juhataja **K. Wirma**: On ettepanek tehtud koosolekut lõpetada. Selle ettepaneku kohta sõna ei soowita. Ma panen selle ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse). Wähemus on wastu. Seega on otsustatud koosolekut lõpetada. Järgmine koosolek on homme, kell 10 hommikul. Päewakord on Riigikogu liigetele kätte saadetud. Lõpetan koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 9.25 min. õhtul.

Algkirjale alla kirjutanud:

Riigikogu esimees **Joh. Kukk**.

Abiesimees **K. Wirma**.

Sekretäär **A. Tupits**.